

2022 őszi

MADÁRTÁVLAT

MADÁRTAN

4 A „botanikus” kis őrgébics
8 Gémtelepek a Kisalföldön

8

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

12 Hírek, érdekességek

16

HELYI CSOPORT ÉLET

16 Negyvenkét éve alakult a MME 28. számú Dombóvári Helyi Csoportja

MADÁRTAN

20 Érdekességek a szalakóta költésbiológiájához

20

MADÁRGYŰRÜZÉS

24 Elkészült Eurázsia-Afrika online madárvonulási atlasza

26

HÍREK

26 MME-hírek: 2022. április-június

30

HELYI CSOPORT ÉLET

30 Első KFO-felmérésem története

FAUNISZTIKA

32 Érdekes madármegfigyelések

35

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

35 Érdekes madárfészkelések

MADÁRGYŰRÜZÉS

38 Érdekes madármegkerülések

38

BIRDLIFE

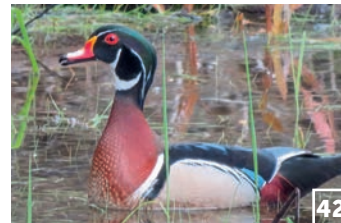
42 Nature Canada

CSIPOGÓ

43 Harkályrejtélyek 3.

MME BOLT

47 Megjelent!

42

Fotók: Orbán Zoltán

PERZSELŐ NYÁR

Forró nyár volt az idei. Történelmi aszály sújtotta egész Európát, hazánk egyes részein hónapokig egy csepp eső sem esett. Patakok, tavak száradtak ki, tüzek gyulladtak többek közt természetvédelmi területeken pusztítva, a mezőgazdaság tehetetlenül állt a természeti csapás előtt. Mindeközben könnyen elképzelhető, hogy ez volt hátralévő életünk leghűvösebb nyara...

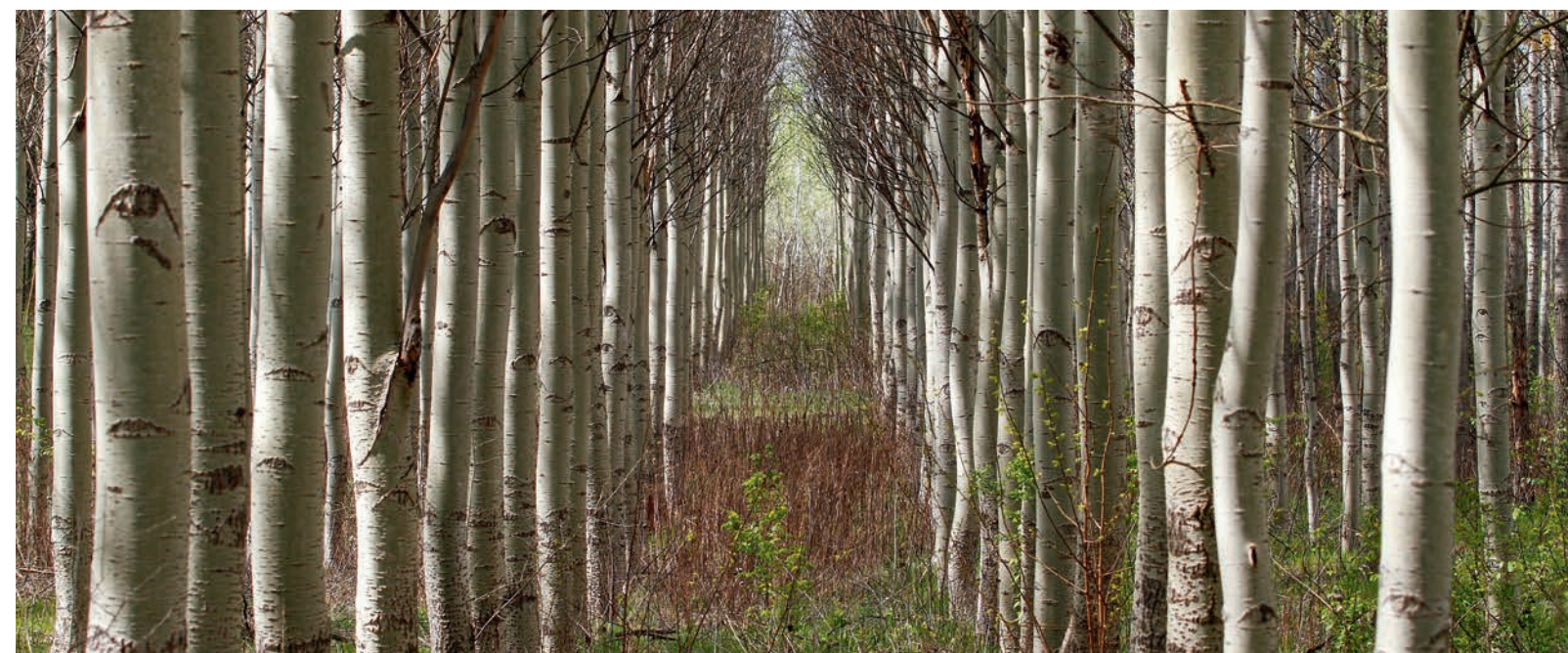
Forróság volt, de közben előre dideregtünk az energiaválságtól, féltünk hogy nem lesz elég gáz, tűzifa vagy sokak számára megfizethetetlenül drágává válnak az energiahordozók. Az elhíresült tűzifarendelet az erdők kivágásának szabályait enyhítve gondolta megoldani a problémát, ami a természeti értékeink további csökkenéséhez járulna hozzá.

Klíma- és vízválság, energiaválság – azt gondolná az egyszerű természetvédő, hogy ennyi csapásnak elégnek kell lennie ahhoz, hogy kinyissa a szemeket és rávilágítson az igazi problémára. Két végén égettük a gyertyát és azokat a rendszereket, azokat az ökoszisztémákat tettük tönkre, amik a saját létfenntartásunkért is felelősek. Amikor a biodiverzitás csökkenéséről, a mezőgazdasági területeken élő madarak vésses

megfogyatkozásáról, a repülő rovarok eltűnéséről beszélünk, ezek nem önmagukban álló problémák, hanem az ökológiai válság mutatói, ha úgy tetszik, a bolygónk lázmérői.

Az aszályra nem az öntözés, az energiaválságra nem a fokozott fakivágás, a klímaválságra nem a még több gáz termelése a megoldás. Ahhoz, hogy kikecmeregjünk ebből a válságcsomagból, meg kell értenünk, hogy működő ökoszisztémákat kell helyreállítanunk, sőt újra létrehozunk, amelyek biztosítják számunkra az úgynevezett ökoszisztéma-szolgáltatásokat, az elegendő és tiszta vizet, a klímaszabályozást, az egészséges környezetet, hogy csak néhányat említsék. A vizet vissza kell tartanunk, helyre kell állítanunk a vizes élőhelyeket, meg kell őriznünk és helyre kell állítanunk a természetes erdőket, az általános ipari jellegű mezőgazdálkodás helyett működő tájat kell létrehozunk. És ezeket nem azért kell tennünk, mert a széplelkű madárvédők szeretik ezeket a gyönyörű teremtményeket, hanem azért mert ahol a fecskék, verebek, parlagi sasok és tűzokok köszönik, jól vannak, ott mi is jól leszünk. De ahonnan ezek a fajok eltűnnek, aggódni kezdetünk. Ennek a perzselő nyárnak az emléke sarkalljon minket arra, hogy az igazi problémák miatt aggódjunk, és azokra keressünk igazi megoldásokat.

Halmos Gergő
ügyvezető igazgató

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXIX. évf. 3. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarországot!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004; Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018; Orbán Zoltán 2012, 2018–

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Bányai Lászlóné és Skrionya Barbara

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: Havasi lile (fotó: Szilágyi Attila)

Köszönjük a birdphotography.hu madár- és természetfotókkal nyújtott segítségét!

A „BOTANIKUS” KIS ÖRGÉBICS

A kis örgébic – és közeli rokona, a nálunk csak alkalmilag megjelenő vörösfejű gébic – fészeképítése valamennyi fészkelő madarunkétól eltérő. A kis örgébic ugyanis úgy tűnik, hogy tudatosan keresi a virágos növényeket. Esetében a fészek építőanyagául szolgáló, illetve a díszítésnek szánt virágos növények általában nem különíthetők el egymástól.

FÉSZKET NEM ÉPÍTŐK

A madarak jellemző tulajdonsága, hogy tojásaik számára fészket építenek. Annak ellenére, hogy ez az általános gyakorlat, nagyon sok faj megspórolja az építkezéssel járó fáradságot és időt. A hazánkban költő madárfajok közül az ugartyúk, a széki és kis lile, a lappantyú és még néhány társuk nem épít fészket. A bagolyfélék – a réti fűlesbagoly kivételével – éppen úgy nem raknak fészket, mint a sólyomfélék. Jellemző azonban mindkét csoportba tartozó fajokra, hogy szívesen elfoglalják mások üres építményeit, de költhetnek sziklafalak vagy épületek párkányain és más alkalmas helyeken is.

A SZINTE BÁRMIT FELHASZNÁLÓK

A fészeképítők népes csoportjában vannak olyan fajok, amelyek specialisták, és csak egy vagy egy-két féle építőanyagot építenek be, míg mások minden fellelhetőt képesek felhasználni. Ebbe a „bármiből képesek építeni” csoportba tartozik az egyik közismert madarunk, a fekete rigó is, amelyik ugyan elsősorban növényi részekből épít, miközben a fészek belsejét sárral tapasztja ki. A száraz időszakokban azonban a „sarázás” elmarad, és elszáradt fűszálakból alakítja ki a tojó a fészekbélést. Bizonyára már sokan megfigyelték a kora tavasszal fészekanyagot gyűjtő fekete rigót, amint forgatja az avarleveleket, szedi össze a levélgyeleteket, korhadó fűszálakat vagy egyéb anyagokat. A városiasodás eredményeként azonban sokféle – a természetben nem létező – anyagot is felhasználnak, leginkább például nejlondarabokat.

A környék szinte összes virágos növénye megtalálható ebben a kisörgébic-fészekben

Fekete rigó különös fészke – a hatalmas nejlont fészkalapnak és fészekanyagának is felhasználta a madár

A SPECIALISTÁK

A körülöttünk élő gyakori fajok közül például a tengelicről már nem mondható el, hogy bármiből képes lenne fészket építeni. A tengelicfészkek jellemzője, hogy nagyon puha anyagokból készül. Ilyenek lehetnek a gyapjú – ha hozzáfér –, de leginkább a nyárfa, fűzfa finomszerkezetű termése alkotja a fészkek nagyobb részét, persze vannak benne „erősebb” növényi részek, amelyek összetartják azt.

A nádasainkban meglehetősen gyakori cserregő nádiposzáta pedig olyan természetes anyagból épít, amely tulajdonképpen

Mezei poszáta gazdagon díszített fészke

Mezeiposzáta-fészek, a peremén pókszövedék-díszítéssel

Ez a töviszúró gébic a közvetlen közelében elhagyott kék műanyag rafiát használta építőanyagként, amely annak ellenére, hogy színes, nem tekinthető díszítőanyagként

Gyapjúval, papírdarabokkal dekorált „fekete” nagyörgébic-fészek, a tollak a faluban tartott baromfiktól származnak

Gyapjúval gazdagon díszített nagyörgébic-fészek, a fehér gyapjú nemhogy nem álcázza a fészket, hanem még feltűnővé is teszi

A kis örgébic közeli rokona, a vörösfejű gébic gyakran szintén virágos növényekből építi a fészket, és azt még fel is díszíti az itt látható lilás pillangós virágú növény virágjával

nem is létezik, ugyanis a fészket alkotó vékony nádleveldarabokat gyakran maga készíti a széles levelek hosszanti irányban történő elhasításával.

SZIGETÉPÍTŐK

A vöcsökfélék a kiválasztott fészkek hely környékén található úszó hínárnövényzetet húzgálják össze, abból kis szigetet készítenek, amely tulajdonképpen a fészkek lesz. Ez az építési gyakorlat azt is jelenti, hogy csak olyan helyen tudnak megtelepedni, ahol a kiválasztott fészkek hely közelében építőanyag is van, mert azt messziről nem tudják összehordani.

TÁVOLRÓL GYŰJTŐGETŐK

Sok faj számára azonban nem okoz nehézséget, ha az építőanyagot nagyobb távolságból a csőrükben vagy a lábuk közé szorítva kell összegyűjteni. Bizonyára már sokan megfigyelték, hogy egy-egy alkalmas – akár frissen keletkezett – sárgyűjtő helyre messziről is érkeznek molnár- és fűti fecskék, amelyek azután sűrűn fordulnak egy-egy kis sárgombócért, a csőrükben szállítva azt el.

DÍSZÍTŐK ÉS ZÖLD NÖVÉNYI RÉSZETEK HORDÓK

Van néhány olyan fészkelő madarunk, amelyik az egyszerű növényi szálakból épített fészket feldiszi, például pókhálóval. A karvaly- és mezei poszáta ez kifejezetten jellemző.

A seregélyek is rendszeresen visznek az odájukba, a száraz növényi anyagokból épült fészkekbe zöld leveleket, esetenként virágokat is. Ezek egy része gyógy- és/vagy magas illóanyag-tartalmú növény, amikről azt feltételezik, hogy a paraziták távol tartásában vagy legalább számuk mérséklésében van szerepük. A seregélyeken végzett vizsgálatok azonban kimutatták, hogy ezek a növények nem minden esetben járulnak hozzá a fészkekben található paraziták számának csökkentéséhez. Ugyanakkor az ilyen növényeket tartalmazó fészkekben

Cserregő nádiposzáta hosszában felhasznált nádlevelekből készült fészke

„Fehér” nagyörgébic-fészek, melyben a fehér műanyag bálakötözőszing-darabok építőanyagként, a közeli baromfitelepről származó fehér tollak pedig béleléőanyagként szolgálnak

nevelkedő fiókáknak a hematokritszintjük – a vér sejtjes aránya ezen belül az oxigénszállítást végző vörösvértestek aránya a teljes vértérfogathoz képest – magasabb volt. Az odúba behordott gyógynövények serkentették a fiókák immunrendszerét, amely így hatékonyabban tudta védeni a külső parazitáktól a fiókákat. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy az olyan fészkekből, amelyekben gyógynövények is voltak, a fiatalok kondíciója és túlélési esélye is jobb volt, mint az olyan odúkból származóké, amelyekben ilyen növények nem voltak.

Megjegyzendő, hogy a szintén száraz növényi részekből – leginkább fűszálakból – építő mezei verebek fészkeiben, amelyek belsejét rendszerint vastagon bélelik pihékkal, szintén találunk zöld növényi részeket is. Ezek szerepét azonban még nem vizsgálták.

MIT JELENT AZ, HOGY A KIS ÖRGÉBICS „BOTANIZÁL”?

Arra azonban a kis örgébic és a vörösfejű gébic kivételével nem találunk példát a fészkelő madaraink között, hogy virágos

Jellegzetes kisörgébcics-fészkek: a belseje száraz növényi részekből, a pereme azonban virágos növényekből készült

Az előzőhöz hasonló szerkezetű kisörgébcics-fészkek, de más növényekből épült

Ennek a fészkeknek nemcsak a pereme, hanem a belseje is virágos növényekből készült

növényeket építőanyagként vagy díszítőelemként használnának. Ez a tulajdonságuk annyira jellemző, hogy a két fajnak szinte nincs olyan fészke, amelyben ne találunk virágos növényeket.

A kis örgébcics azonban nemcsak egyszerűen különböző virágos növényeket keres, és kezd el azokból építeni, hanem a felhasznált növények gyakran gyógynövények is. Rendszeresen használnak kamillát építőanyagként, de a különböző ürömfajok, menta stb. is megjelenik a fészkekben, amelyek gyógyhatása közismert. Az utóbbi években a fiókák kirepülése után vizsgálati célra begyűjtöttük az üres fészkeket, és közöttük több olyat is találtunk, amelyekben tizenöt különböző növényfaj is megtalálható volt. A kis örgébcics és a vörösféjű gébcics botanikusként válogat a környezetében található növények között. Ez azért is különösen érdekes, mert a gyakran a kis örgébcics közvetlen közelében fészkelő töviszúró gébcicsnél ilyen sosem lehet látni. A töviszúró száraz fűszálakból építi fészket, amelyet azután tollakkal vagy más, finom szerkezetű anyaggal nem bélel.

Egy évtizeddel ezelőtt Szatmár-Beregben megtelepedett a nagy örgébcics. Több olyan fészkelőhely is található abban a térségben, ahol a kis és a nagy örgébcics egymás szomszédságában fészkel, de a nagy örgébcics sem „botanizál”, viszont szívesen béleli fészket pihével, gypjúval és hasonló anyagokkal.

2021-ben Berdó Józseffel közösen a fiókák kirepülése után Harta szűkebb-tágabb térségében tíz kisörgébcics-fészket gyűjtöttünk be vizsgálati célra, melyekből Barina Zoltán hatvankét

A pótköltések során, amikor már kevesebb a virágos növény, a kis örgébcics akkor is talál magának megfelelő virágos növényeket, még ha azok ilyenkor már szárazak is, vagy már magot hoztak

növényfajt azonosított. A vizsgált fészkekben kilenc növényfaj virágos hajtásait is megtaláltuk. Ezeknek a tíz vizsgált fészkekben történő előfordulási gyakorisága a következő volt (a zárójelben lévő szám azt mutatja, hogy a tizből hány fészkekben

fordult elő az adott növényfaj): keskenylevelű ezüstfa (öt), apró lucerna (öt), homoki pipitér (négy), komlós lucerna (három), korai nefelejcs (kettő), sovány csenkesz (kettő), közönséges kakukkfű (egy), szarvas kerep (egy) és magyar zsombor (egy). A virággal vagy virággal rendelkező építő- és díszítőanyagokon kívül a fészkekbe beépített növények döntő többsége leveles vagy természetes hajtás volt. A hatvankét növényfaj között a közismerten erős illóanyag-tartalmú cickafark három, míg az ürömnek két fajtát is beépítették.

Mivel az énekesmadarak többsége a kiválasztott fészkekhez közvetlen közelében gyűjti a fészkekanyagot, felvetődhet, hogy a kis örgébcics sem cselekszik másként, azaz abból építkezik, ami a fészkek közvetlen közelében található. Ezt azonban a virágos és hajtásos növények válogatása megcáfolja. A korábbi években vizsgált fészkekben a már említett kamilla, illetve a felsorolt növényeken kívül hegyi len és magyar cickafark virágait is megtaláltuk. 2022-ben pedig egy fészkek nagyrészt akácvirágból épült, olyan helyen, ahol a tőle alig száz méterre lévő, másik lakott fészkekben egyetlen akácvirágot sem találtunk.

Azt már tudjuk, hogy a kis örgébcics szívesen használ fészkeképítéshez virágos növényeket, de arról nincsen információink, hogy vajon ezek jelenléte befolyásolja-e a fészkek helyválasztásában. Azt sem tudjuk, hogy azok a fiókák, amelyek egy virág-gazdag fészkekben nőttek fel, ivaréretté válva vajon maguk is ilyen fészket építenek-e, és ha igen, akkor vajon ugyanazokat a növényeket választják-e, mint amelyek a szülői fészkekben

Ebben a kisörgébcics-fészkekben „csak” öt fióka van, miközben máskor heten is lehetnek; nagyon szorosan kell a fiókáknak elhelyezkedniük ahhoz, hogy elférjenek, ami a külső paraziták számára ideális lehetőség a megtelepedésre

voltak, vagy nagyobb vonzerőt jelentenek számukra maguk a virágok, és a helyben rendelkezésre állók közül válogatják ki fészkekanyaguk építőelemeit.

Haraszthy László

22. Tatai Vadlúd Sokadalom

2022. november 26. (szombat)

A tatai Öreg-tavon minden ősszel vadludak ezrei gyülekeznek, és velük együtt megjelennek az őszbúcsúztató madármegfigyelők is.

Ha Ön szereti a jó társaságot, kíváncsi a világon szinte egyedülálló látványra, amit a reggel és este megfigyelhető madártömegek jelentenek, akkor ott a helye az Öreg-tó partján, ahol november 30-án (szombaton) egész napos rendezvényvel várjuk Önt és családját, osztályát, baráti társaságát.

TALÁLKOZZUNK TATÁN!

A programról november elejétől részletes ismertető olvasható a vadludsokadalom.hu honlapon.

A program szervezői:

MME Komárom-Esztergom Megyei Helyi Csoport • Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság • Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület

GÉMTELEPEK A KISALFÖLDÖN

A jelentős hazai gémtelpekkel kapcsolatban nem elsősorban a kisalföldi vizes élőhelyekre szokás gondolni, pedig mind a múltban, mind jelenleg nagy területű lápok, szikes mocsarak, valamint folyó menti ligeterdők sok száz hektár kiterjedésben találhatóak meg e tájegységben. A hatalmas hansági nádasok és a Szigetköz csak vízi úton megközelíthető labirintusában alig-alig fordult meg ornitológus a helyel-közzel fellelhető publikációk tanúságtétele szerint, ami különös, hiszen szinte iramodásnyi távolságban jelentős kulturális központok – Bécs, Pozsony, Sopron és Győr – találhatóak.

A 20. SZÁZAD ELSŐ ÉVTIZEDEI

Figyelembe kell venni, hogy a mai lehetőségekhez képest hajdan sokkal több nehézséggel kellett megküzdeniük a kutatóknak. A megközelítés problémái mellett a fészektelepeket keresőkre váró megpróbáltatásokat jól szemlélteti Schenk Jakab 1917-ben a Mosonbámfalva (Apetlon) és Illmic (Illmitz) között ma is létező gémtelppel kapcsolatban tett megjegyzése: „A halászkok nem vághatnak oda csónakutakat, a gyalogszerrel nekiinduló pedig a biztos halálba menne. A 600-800 m széles és sok kilométer hosszúságban elterülő nádasban hamarosan eltévedne s nagy szerencséről beszélhetne, ha újból szárazföldre jutna.”

Breuer György, az Esterházy Pál támogatásával létesült fertői madárvárta majd száz évvel ezelőtti vezetője sok időt

A Fertő nádrengetege (fotó: Pellingner Attila)

Kócsagtelep, Fertő (fotó: Kugler Péter)

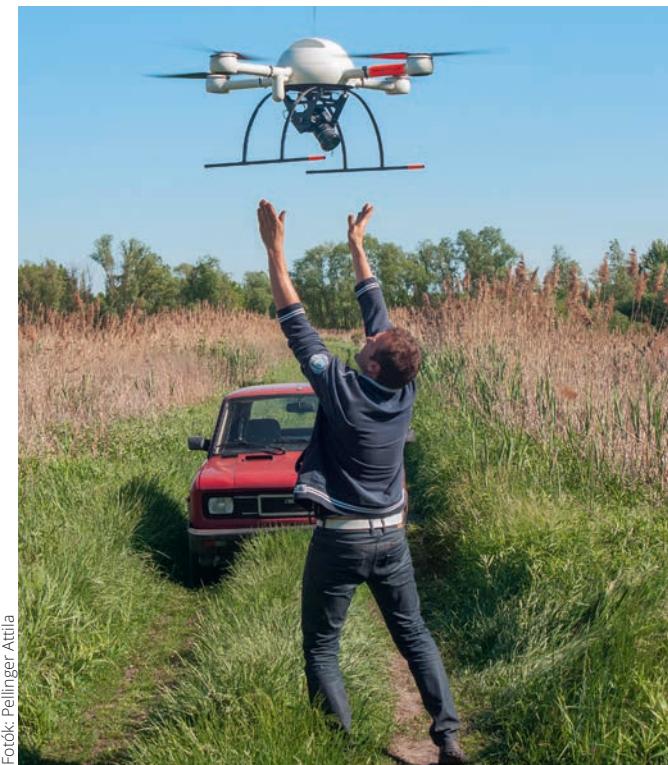
töltött a nádasban fészkelő madarak felméréseivel, ebben helyi halászkok és nádvágók segítettek, akik munkájuk közben akaratlanul is felfedeztek egy-egy kisebb költőhelyet. A hatalmas kiterjedésű területet szabadidejében felderítő magányos ornitológus publikált leírásaiból alkothatunk képet az akkori idők viszonyairól, de még sokáig kellett arra várni, hogy részletesebb információkat szerezhessünk.

1945 UTÁN

A második világháborút követő években a „vasfüggöny” közelébe eső zónában paranoiás jellegű mozgási korlátozásokat

A Kónyi-tó (fotó: Pellingner Attila)

Fotók: Pellingner Attila

Drón érkezik

vezettek be, amelyek szinte ellehetetlenítették az adatgyűjtést. Amikor a Madártani Intézet 1951-ben a tanítói karhoz intézett kérdőívvel kísérte meg a hazai gémtelpek fészkelő állományainak felmérését, a Kisalföldről közölt kilenc telep közül négyről csak annyit tudni, hogy létezett, de sem azok helyéről, sem a fészkelő fajok állományairól nem derül ki közelebbi, és a Fertőről egyáltalán nem közöltek információkat – nem is voltak.

SIKERES OSZTRÁK PRÓBÁLKOZÁSOK

A Fertő Ausztriába eső részén Otto König végzett kísérleti jelleggel helikopterről állományfelmérést. Első ízben 1959-ben került erre sor, aminek sikere rávilágított ennek a megoldásnak a rendkívüli előnyösségére. Az egyébként meglehetősen nagy zajt keltő helikopter berepülése a telep fölé a madarakat a vártnál sokkal kevésbé zavarta, és sikerült minden korábbinál könnyebben és pontosabban tizenegy telepen egyebek mellett mintegy kétszáz fészket beazonosítani. Később ezzel a módszerrel Festetics Antal, majd ultrakönnyű repülőgéppel Erwin Németh számlálta a nádövben létesült gémtelpeket.

Indul a girokopter (fotó: Glóbits Zsuzsanna)

Nagy kócsag gyűrzése

AZ ELSŐ MAGYAR LÉGI FELDERÍTÉS

A magyar oldalon 1995-ben nyílt először lehetőség repülőgépről felderíteni a nádasat. Az első harminc-negyven párból álló vörösgém-telepet 1999-ben találtuk, ekkorra már a korábban szinte az egész területet érintő nádaratás a töredékre esett vissza. Ebben a gazdasági kényszerek mellett a meg erősödő nemzeti park is szerepet játszott. 2005-ben alakult ki az első, alig tizenkét fészkelő álló nagykócsag-telep a hazai oldalon, ekkor az ausztriai rész háborítatlan nádasában közel hétszáz költő pár volt ismert.

A HANSÁG

A Tököz tavai közül a Fehér-tó és a Barbacsi-tó az egykori Hanság maradványainak tekinthetők, ellenben a Kónyi-tóval és a hansági Király-tóval (ez nem azonos a 19. századi leírásokból ismert azonos nevű, ma már nem létező hansági tóval), amelyek korábbi tőzgebányászat révén jöttek létre. Közülük a Barbacsi-tóról vannak szórványos adatok a vörös gémelek költése

Kis károkatonák gyűrzés (fotó: Pellingner Attila)

kapcsán az 1930-as és 1950-es évekből. Fülöp Tibor két évtizeddel később már a Fehér-tónál is talált vörös gémekeket, a nagy kócsagok 1983-tól telepedtek vissza. Az állomány lassú növekedésével legkésőbb 2009-től megjelentek a kócsagok a Kónyi-tó öregebb, egykor még kézi erővel bányászott keleti oldalán. Ezen a helyen néhány év leforgása alatt megtaláltuk szinte az összes potenciális fészkelő fajt, beleértve a Kisalföldet csak az ezredfordulót követően meghódító kis kócsagot, kis kárókatonát és üstökösgemet.

Jelentősen növelte a potenciális fészkelőhelyek kiterjedését az egykor legfeljebb ötvenézer hektár kiterjedésű, kétszáz év sorozatos vízügyi beavatkozásainak eredményeként gyakorlatilag megszüntetett hansági lápok Oslai és Bősárkány közelében két ütemben történt rekonstrukciója. A láp medencéjének legmélyebben fekvő részein, összesen mintegy hatszáz hektáron sikerült megoldani a víz visszatartását, és az így újra megjelenő nádas-gyékényes növényzet és a vízben álló bokorfűzek odavonzották más vízimadarak mellett a gémekeket is. A kialakuló vizes élőhelyek egyben kiváló táplálkozási lehetőséget nyújtanak a halakat és más víziállatokat fogyasztó madaraknak nem csupán a költési szezonban, hanem azon túlmenően is. A változó vízmélységű elárasztások mozaikos szerkezetű növényzetében a halak ívőhelyeket találnak, nagyrészt ez a természetes szaporulat tartja el a helyi állományt. A Hanság területének nagyobb részét ma már szántóföldként művelik, az időről időre felszaporodó mezeipocok-állományt ugyancsak szívesen prédálják az olykor akár ötven-száz egyedből álló csapatokban megjelenő nagy kócsagok és szürke gémekek.

Utóbbiak egyik legnagyobb telepe bő ötven éven át a Csíkos-éger nevű erdőtömb lombkoronájában volt, létezésének

utolsó éveiben egy uhupár is költött itt. Ennek a telepnek a madarai a közeli Nyirkai-Hany 2001-es elárasztását követően két-három év leforgása alatt áttelepültek annak nádasába, majd 2017-től az Oslai-Hanyban is megtelepedtek.

A SZIGETKÖZ

A Hansághoz hasonlóan a Szigetköz természeti képe is óriási változáson ment át az elmúlt századokban. A kis túlzással ezer ágra szakadó Duna hajózhatóvá tétele, ezzel együtt az árvizek elleni védekezés érdekében hatalmas földmunkákat végeztek. A sok kisebb-nagyobb sziget természet szerű füzeseit és nyarasait hibrid fajták klónjaival telepítették be, a főág medersüllyedése és a mellékágak feltöltődése okán a bőszi vízerőmű miatt történt beavatkozások nélkül is átalakulóban volna ez a vadregényes táj. A víz megtartására létesített fenékgátak miatt egyes medrekben a vízáramlás annyira meglassult, hogy helyenként szinte tavakat idéző vegetáció jött létre, amely vonzza a vízimadarakat.

A szakirodalomban visszalapozva a halevő kárókatonák telepeiről találunk említést, amelyek ugyan nem tartoznak a gémfélék közé, de hasonlóan, sőt gyakran közös telepeken költenek azokkal. A Töklevél-szigeten kialakult, ma már nem létező kárókatonakolónia sorsát az 1930-as évekig lehet visszakövetni. Keve András a hatvanas évek végén huszonöt-harminc párra becsülte a fészkelőket, majd sokáig nincs becslési adat róluk. A szlovák oldalról könnyebben számlálható fészkeket négyszázra becsülte Rác Péter pozsonyi ornitológus 1996-ban. Ez a szám 2003-ra már hatszázra emelkedett, és a legnagyobb hazai telepe volt a kárókatonának. Az

Fotók: Pellinger Attila

Oslai-Hany

Kanalasgém-fiókák

állománygyerítését – hatósági engedéllyel – kilövésekkel próbálták elérni, azonban csak a madarak elköltözését sikerült kieroszakolni, 2013-ra ez a telep megszűnt.

A korábbi fészkelőhelyek elhagyásának kiváltó oka nem mindenhol ismert. Nem tudjuk, miért költöztek el évtizedekkel ezelőtt a madarak a Gönyű közelében fekvő Erebe-szigetéről vagy 2011-ben az ásványrári Völgy-szigetről. A magas nyárfákon ezeken a helyeken szürke gémekek mellett bakcsók is költöttek.

Kisebbségi telepek – esetleg átmeneti jelleggel – szinte bármelyik zavartalanabb szigeten kialakulhatnak, az egyre népszerűbb csoportos kenuzás miatt azonban ma már bárhol és bármikor felbukkanhatnak zajos turisták, a GPS elterjedése miatt az eltévedés réme sem fenyegeti a kalandot keresőket. Persze a madarak bizonyos fokú nem célirányos zavarást elviselnek, különösen ha a zavarás már a telep létrejöttékor adott volt. 2015-ben így kezdtek el fészkelni szürke gémekek Győr határában, a 85-ös főút mellett, 2020-ban pedig ugyancsak szürke gémekek kőhajításnyira az ásványi kikötőtől.

Az egykori folyókanyarulatok levágásával morotvák jöttek létre a Duna és a Mosoni-Duna mellett is, ahol a nádasokban főként nagy kócsagok fészkelnek. A hazai, ezen belül is a fertői állomány növekedésével a kócsagok egyre több helyen jelennek meg. Az első szigetközi fészkeket 2010-ben kisrepülőről sikerült lefényképezni.

MIT MUTATNAK AZ ADATOK?

Ha ezeknek a telepesen fészkelő fajoknak a hosszabb távú állományváltozásait vizsgáljuk, akkor feltűnő, hogy a hosszú távú vonulók csökkenő számban kezdenek költésbe. Ez a kanalasgém és a vörös gém esetében a leginkább aggasztó, és a nemzetközi együttműködés fontosságára mutat rá. Az

Nagykócsagióka

utóbbi évek legintenzívebben növekvő fészkelő populációját a kis kárókatonakolónia produkálja, amellyel már minden vizes élőhelyen találkozhatunk, és egyre több helyen fészkel is, jöllehet a Kisalföldön először 2009-ben a Nyirkai-Hanyban találtuk meg fészkeit.

A másik látványos állománynövekedést mutató gémfélének a nagy kócsag. Hazai állománya mélypontján Schenk Jakab rávilágított, hogy a disztollai iránti kereslet miatt irtották ki Európa nagy részéről, és az eltelt több mint száz esztendő megmutatta, hogy Schenk érvelése helyes volt. A faj eleinte lassú, majd látványos állománynövekedése és hatékony alkalmazkodása az egyre inkább intenzívebbé váló mezőgazdasági környezethez megmutatta, hogy a célirányos irtás sodorta a nagy kócsagot közel a kipsztuláshoz, enélkül stabil állományt képes fenntartani. Egy dolog biztosan megváltozott a fajjal kapcsolatban: a korábbi gyűrűzések megkerülései déli vonulási irányt rajzoltak ki, az utóbbi években színes gyűrűkkel jelölt madarakat viszont nyugati irányból jelentik vissza telente, ugyanakkor egyre gyakoribbá váltak az áttelelések is. Ezeknél a fajoknál a változást a klíma szárazodása és melegebbé okozza. A hosszú távú vonulóknál a tengeri és sivatagi átkelés válik egyre nehezebbé, a rövid távon vagy egyáltalán nem vonuló madaraknál viszont ugyanez a téli túlélés esélyét növeli.

A Kisalföld gémtelpeinek védelméért ma a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság látja el, együttműködve a határok mentén Ausztria és Szlovákia társintézményeivel. Az állományfelmérések tekintetében az MME Kisalföldi és Soproni Helyi Csoportjaival alakult ki szoros együttműködés, amely kiterjed a madarak vonulásának és területhasználatának vizsgálatára indult madárjelölésekre is. Köszönet illeti ezért valamennyi együttműködő, hivatásos és önkéntes munkatársunkat!

Pellinger Attila

Darászfészkek és emberek

A közönségszolgálati bejelentések néha a tárgyalóteremből kérik segítségünket. Valaki sokallja a madarakat, és a szomszédra panaszkodik, hogy az madáretetéssel idézi elő a „tűrhetetlen” állapotot. A madárbarát védekezésre kényszerül, és a mi pártfogásunkban bízunk. Ezúttal azonban egy véletlen és gyanútlan nyolcvanöt éves hölgy hívta fel egyesületünket. A hozzá kiszálló két rendőrtől tudta meg, azzal vádolja a szomszéd, hogy egy védett fecske fészket rongálta meg az erkélyén. Így szembesült a tényállással: erkélyén a mennyezetre tapasztva egy jókora fészkek foszladozott, az utóbbi hetek, évek viharos szeleitől megtépázva. A rendőrség sietve megnyugtatta a hölgyet: nincs miért eljárást indítani, mert nem fecske, hanem valószínűleg papírdarazsak építették a jókora fészket évekként ezelőtt, és már sok éve lehetett, amikor benne darazsak neveltek.

Kép és szöveg: Morandini Pál

Örvös galambok őszi vonulása Székesfehérvár környékén

Az örvös galamb Fejér megyében erősen urbanizálódó faj, ráadásul áttelelése is egyre gyakoribb jelenség. 2021 októberében egy új, korábban nem észlelt jelenségre lettem figyelmes vele kapcsolatban. Október 3-án Székesfehérvártól északkeletre haladtam egy dűlőúton, amikor tőlem pár száz méterre nagy madárcsapatot láttam nyugat felé repülni. A tömeg mérete és sűrűsége a nyugodtan haladó seregélyekét idézte, csak a szárnycsapások lassúsága miatt álltam meg rájuk távcsövezni. Kiderült, hogy körülbelül ezer örvös galamb repül egy összefüggő rajban. A nap folyamán még két hasonló galambcsapatot láttam (negyven és kétszázötven példány) ugyanúgy keletről nyugatra haladni. Október 4-én vetési munkák miatt egész nap kint tartózkodtam a dűlőn, délelőtt tizenegy és délután kettő között nyolc csapatban összesen nagyjából kétezer-hatszáz örvös galamb haladt át, a legnépesebb csoport nyolcszáz példányos volt. Nem mindegyik volt sűrűn tömött, akadtak lazábbak, hosszan elnyúlók, kisebb rajokra szakadtak, de a haladási irányuk (keletről nyugatra) és a repülési magasság

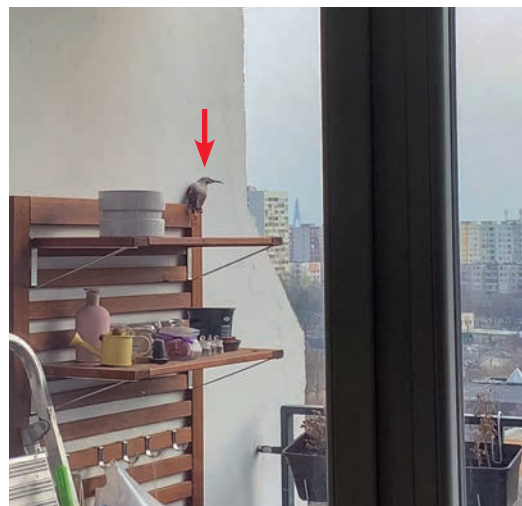
(körülbelül ötven méter) egyforma volt. Egy ötszáz csapat már tőlem nagy távolságban egyszer csak megbomlott, két részre oszlott, háromszáz-háromszázötven madár észak felé vette az irányt. Egy ötvenes csoportról először azt hittem, hogy le fognak szállni egy napraforgótarlóra, de aztán kiderült, hogy az egymással csaknem összeérő, mély, több kilométer széles Császár-víz-völgy és Pénzverő-völgy fölött is tartották az ötvenméteres magasságot, ezért a Pénzverő-völgy nyugati pereméhez érve hirtelen veszítettek a magasságból. Rövid „értetlenkedést” követően feljebb tornázták magukat, és immár ismét félszáz méter magasan suhantak nyugat felé. A magyar madarászthonlapra 2021. október 3–5. között többen is feltöltöttek népes vonuló örvösgalamb-csapatokról készült képeket (Tar István, Debrecen; Triebel Rudolf, Porva; Nyemcsek József, Szomor; Szelle Ernő, Litér), vagyis az általam is észlelt mozgalom hatalmas kiterjedésű volt, és sok ezer példány részvételével zajlott.

Kovács Gergely Károly

Hajnalmadár az erkélyen

Nem mindennapi élményben volt részem 2022. március 4-én. Lakásunk a békásmegyeri lakótelep egy épületének tizedik emeletén található, így amikor szemem sarkából egy madarat láttam beröppenni az erkélyre, először szencinégére gondoltam, minthogy rendszeres látogatóink. Alig hittem a szememnek, mikor megpillantottam a fali panelen megpihenő hajnalmadarat. A látogató nem nagyon zavartatta magát, így néhány fényképet tudtam róla készíteni, mielőtt távozott volna. A róka-hegyi kőbánya, mely a hajnalmadár egyik jól ismert lelőhelye, légvonalban alig egy kilométerre található. Valószínűleg ez a példány is onnan kóborolt el, de a fajnak az utóbbi években egyre több adata van a békásmegyeri lakótelep hegy felőli oldaláról is. Leggyakrabban a panelépületeken táplálékot keresgélő madarakat látni, de ablakpárkányon is fotóztak már egy egyedat. Nagyon úgy tűnik, hogy az esztergomi bazilika, a Róka-hegy és Belpátfalva mellett hamarosan Békásmegyert is felkerül a hazai hajnalmadaras helyek térképére. A magam részéről ezentúl még inkább az erkélyünkön megjelenő tollas látogatókon tartom a szemem.

Kép és szöveg: Horváth Gergely

Felhívás madarak szájtájéki sipolya megfigyeléseinek beküldésére

A madarak egészségi állapota drámaian csökken a táplálkozásért felelős szervek (például a csőr, a nyelv, a garat) rendellenességei következtében. Figyelembe véve az ilyen rendellenességeket mutató vadon élő madarak ritkaságát, meglepő volt, amikor az Atlanti-óceán déli részén fekvő Ascension-szigeten több füstös csértl és egy álarcos szulát figyeltek meg egy feltűnő elváltozással: a madarak nyelve alatt egy nyílás, úgynevezett szájtájéki sipoly (nemzetközi szakirodalomban: oral fistulas) volt látható. Ez a madarak szájtájéki csőrének és az alsó csőrakávéjának rendellenessége: egy nyílás alakul ki, és az állapot előrehaladtával a madár nyelve átnyúlik ezen a sipolyon, és végül tartósan a szájtájéki csőrének kívül marad, kiszárad és elhal. Ezt az elváltozást vadon élő madaraknál 1992-ben figyelték meg először az új-zélandi Kapiti-szigeten honos öves maorimadárnál. Annak ellenére, hogy a szájtájéki sipollyal járó állapotváltozások a maorimadaraknál jól dokumentáltak, a betegség kialakulásának okai továbbra is tisztázatlanok. A fenti leírásokon kívül eddig csak kevés fajnál számoltak be erről az állapotról: korallsirály, prérísirály, fakó keselyű és Swinhoe-sárszalonna.

Mivel csak korlátozott ismereteink vannak erről a rendellenességről, 2016 májusában Jim Reynolds elindította azt a citizen science kutatási programot, amelynek keretében az ismertetett elváltozásban szenvedő madarak globális megfigyeléséhez lehet csatlakozni. A program célja a szájtájéki sipolyos esetek előfordulásának dokumentálása. Különösen fontos, hogy növeljük a rendellenességgel megfigyelt fajok és az esetek számát, mert a program későbbi szakaszában statisztikai elemzéseket tervezünk, amikor csak lehetséges, filogenetikai összehasonlító módszerek felhasználásával, hogy a szájtájéki sipoly megjelenését és a vele összefüggő tényezőket előre jelezhessük a madárvilágban.

További részletek a kutatási programról a következő weboldalon érhetőek el: <https://www.birmingham.ac.uk/research/activity/ornithology/Oral-fistula-project.aspx>. A felületen megtalálható az adatközlésre szolgáló űrlap, amelyet letölthetnek a

résztvevők. A szájtájéki sipoly megfigyelése esetén a programvezető e-mail-címére (J.Reynolds.2@bham.ac.uk) kell visszaküldeni a kitöltött dokumentumot. Amennyiben lehetséges, a megfigyelést dokumentálandó, nagy felbontású fotókat is mellékeljenek a bejelentés során. A fotók szerzői joga természetesen a készítőket illeti. Ha a megfigyelő bizonytalan abban, hogy valóban az érdeklődésünk középpontjában álló rendellenességet észlelte, ugyanezen az e-mail-címen a fotók elküldésével egyeztetethet a programvezetővel. Megerősítés esetén a kitöltött űrlap beküldése fontos az egységes adatrögzítés céljából.

Függetlenül attól, hogy a madarakat kedvelő madármegfigyelők, természetjárók, fotósok vagy hivatásos ornitológusok és/vagy gyűrűzők, bárki csatlakozhat a programhoz, hiszen minden adat nagy jelentőséggel bír, és segít elérni azt a célt, hogy a világ madárvilágát, különös tekintettel a szájtájéki sipoly megfigyelésekre, jobban megismerhessük. Eddig száznál több új megfigyelés került az adatbázisba, nyolcvankét különböző fajról. A leggyakrabban sirály-, gém- és réceféléknél jelentettek megfigyeléseket. Ugyanakkor Közép- és Kelet-Európából csupán egyetlen adatpontunk van, egy litvániai rétisárról. Ezért felhívjuk az olvasók figyelmét erre a jelenségre, és arra buzdítjuk őket, hogy küldjék be megfigyeléseiket. Ezt megkönnyítendő az adatközlő űrlap magyar fordítással is elérhető a Madárgyűrűzési Központ oldalán (mme.hu > Természetvédelem > Madárgyűrűzés) vagy az alábbi QR-kód beolvasásával. Kérdésekkel és adatközléssel a hazai kapcsolattartóhoz is fordulhatnak a résztvevők: Nagy Jenő, jenonagy.off@gmail.com.

A magyar nyelvű felhívás Jim Reynolds A call for observations of birds with sublingual oral fistulas in central and eastern Europe, and beyond (2021, *Ornis Hungarica* 29[2]: 188–194. DOI: 10.2478/orhu-2021-0030) című publikációja alapján készült.

Nagy Jenő
jenonagy.off@gmail.com

QR-kód a magyar fordítással elérhető űrlap letöltéséhez

Egészséges és szájtájéki sipollyal rendelkező csóka. A jobb oldali példányon jól látható, hogy az alsó csőrakávéján keletkező nyíláson keresztül az állat nyelve szabadon áll, és a kiszáradás/elhalás egyértelmű jelei mutatkoznak rajta (fotó: Carl Bovis)

Hajnalmadár kézre kerülése a Keleti-Bakonyban

A hajnalmadár magashegységekben költő faj, Magyarország területén nem fészkel, vonulása-telelése során is csupán hat-tizenkét példányt észlelnek évente a megfigyelők hazánkban a számára alkalmas sziklás élőhelyeken és akár épületeken az októbertől áprilisig terjedő időszakban. Ebből adódóan rendkívül ritkán kerül kézre, az elmúlt hét évtizedben Magyarországon gyűrzött egyedek száma mindössze három.

2021. október 22-én Kovács Norbert székesfehérvári madarász egy elpusztult hajnalmadarat talált Fejér és Veszprém megye határán, Bakonykúti község közigazgatási területén, a Baglyas-hegy nyugati oldalának egyik sziklás völgyében, a Hideg-völgy mellékvölgyében, szurdokerdő talajfelszínén. Két nap múlva itt gyűjtöttem be a tetemet, amely egy téli tollruhás egyed volt, jelölőgyűrűvel nem rendelkezett. Októberben már szinte lehetetlen megállapítani a hajnalmadár ivarát és korát a küllemi bélyegek alapján, azonban a méretéből ítélve ez a madár inkább öreg tojó vagy fiatal egyed volt, mint öreg hím. Mindkét oldali 2., 3. és 4. karevezőinek belső zászlóján lévő egy-egy folt színe halvány narancs-sárga volt, amely bélyeget a határozókönyvek nem említik, azonban a kor- és/vagy ivarhatározás szempontjából esetleg releváns lehet. A madár méretei az alábbiak voltak:

- teljes testhossz: 156,0 mm
- szárnyhossz: 93,5 mm
- farokhossz: 52,5 mm
- csőrhosszúság: 31,5 mm
- karomhosszúság: 14,0 mm

Az ép tollazatú, viszonylag friss tetemet fagyasztóban tartottam, majd 2021. november 1-én átadtam Kovács Attilának, a Magyar Természettudományi Múzeum Bakonyi Természettudományi Múzeuma (Zirc) gerinces gyűjteménye vezetőjének preparátumkészítés céljából. A kézre kerülés fent említett ritkaságát mutatja többek között az is, hogy a zirci gyűjtemény madárfajai között eddig nem szerepelt ez a faj.

A Baglyas-hegyen nem ez volt a hajnalmadár első előfordulása. 2010. november 7-én dr. Bankovics Attila és Triebel Rudolf figyelt meg egy példányt a hegy délnyugati lábánál, amely áttelelt a területen, 2011. február 26-ig többször és többen is megfigyelték (www.birding.hu). Szintén dr. Bankovics Attila figyelt meg egy példányt ugyanott 1971. november 6-án (Aquila, 1976). Fontosnak tartom megjegyezni, hogy tapasztalataim szerint a terepmotorok hangja zavarja, helyváltoztatásra készteti a hajnalmadarat.

Kép és szöveg: Somogyi Balázs

Területhűség flavisztikus kerkerécénél a Balatonon

2019. február 16-án Balatonberénynél, a szabadstrandon madarásztam. Egy nagy csapat bukóréce között egy világos-sárgás alapszínű kerkerécet találtam. A madár teste, amely normális esetben sötétszürke, ennél a madárnál igen világos, krémsárga színezetű volt, a feje pedig jóval világosabb barna, mint az átlagos színezetűeknél. Összességében a feje jóval sötétebb volt, mint a test, de semmiképpen sem normális színezetű. A madarat messziről láttam, sokat bukott, reptében nem figyeltem meg. A megfigyelés során Leica Apo-Televid 82mm teleszkópba belefotózva néhány telefonos bizonyító képet csináltam a madárról. A nyolcszázhusz kerkeréce mellett háromszáznyolcvan barátréce, kétszázhetven kontyos réce, hat hegyi

és öt füstös réce is volt a nagy récecsapatban. Ezek mellett egy immatur ezüstsirályt is láttam a vízen, amely szintén ritkaság.

2019. december 7-én ugyanezen a területen madarásztam Cser Szilárd, Fejes Éva, Kókay Bence, Mészáros József és Takács Ádám társaságában. Ekkor ötszázötven kerkeréce, húsz kontyos réce és huszonöt barátréce tartózkodott parttól száz-kétszáz méterre. Ebben a csapatban ismét felfedeztem egy ugyanolyan szokatlan színezetű, feltehetőleg a februárral azonos madarat. Ekkor is sokat bukott, és akárcsak az előző megfigyelésekor, a fajtársaival együtt mozgott. Ebben a hónapban 21-én a Keszthelyhez tartozó Fenékpusztán, a madárvárta tornyából Fejes Éva és dr. Hadarics Tibor is megfigyelte a kerkerécék között, a nádas előtt ugyanezt a madarat. A terület közvetlen szomszédja Balatonberénynek, így nem meglepő, hogy itt is feltűnt a madár.

Az adat a madár színezetén túl a területhűség miatt is érdekes, hiszen ezeket a hozzánk telelésre érkező récéket nem lehetséges nyomon követni a megszokott jelölésekkel (gyűrű vagy színes gyűrű). Leginkább a csőrökötália vagy a nyakgyűrű lenne bizonyos távolságig olvasható, de ezek kevésbé elterjedtek.

Gál Szabolcs

Fotó: Hadarics Tibor

Erdei sikló gyurgyalag költőüregében

2016. június 19-én egy Tatabánya melletti ideiglenes földkinyerő hely mellett haladtam el. Az ott megtelepedett gyurgyalagok egyik költőüregében egy erdei siklóra lettem figyelmes. A fotón is látható módon, úgy összetekeredve töltötte ki az egyik üreg bejáratát, hogy a feje nem is látszott ki – ilyen viselkedést ezelőtt még nem láttam. Erre az időre sajnos a többi költőüreg is elnéptelenedett.

Kép és szöveg: Ruppert Géza

Cinegevonulás Vác térségében

A Börzsönyi Helyi Csoport működési területén, néhány helyen egyszerű madáretetőt működtetünk telente, több helyszínen végzünk alkalmi madárgyűrzést a téli hónapokban, Vác és Sződliget térségében pedig rendszeresen gyűrzük a madarakat. A hálóhelyek a Duna menti ártéri erdősávban vannak. 2021/2022 telének első felében az előző évekhez hasonló madármozgás volt a területen. 2022. január vége felé egyre több cinege jelent meg az etetőkön, februárban pedig határozottan átvonultak a területen a szén- és kék cinegék. Ez a mozgás március közepéig tartott, amikor hirtelen eltűntek a cinegék az etetők környékéről. A vonulási

Bibiceket üldöző seregélyek

2022. március 13-án Elza-major közelében, nagy lucernatáblákon mintegy hatszáz bibicet és húsz aranylilét figyeltünk meg. Közöttük elszórtan a bibicekhez hasonló egyedszámú seregély volt. A helyszínre érve egyből felfigyeltünk egy különös eseményre: amint egy bibic előszedett egy gilisztát a földből, nyomban rárajtolt egy-három seregély, és addig üldözték, amíg a bibic el nem dobta a finom falatot. Ezt a jelenetet fél óra leforgása alatt több százszor megfigyeltük, de olyat nem láttunk, hogy ne a seregély győzedelmeskedett volna. Ugyanakkor azt a bibicet, amelyik az autótól három-hat méternyire eszegetett, egy alkalommal sem támadták meg a seregélyek, talán mert a seregély bizalmatlanabb az autóval szemben. Azt, hogy a bibic egyik lába rezgetésével elő tudja csalogatni a gilisztákat, édesapám már évekkor elelőtt megfigyelte, és azt is, hogy a seregélyek potyalesőként követik a bibiceket, mindenütt látni lehet. Erről az általunk megfigyelt légi gilisztarablásról eddig nem olvastunk sehhol.

Kép és szöveg: Fenyvesi Ernő

Zöld küllő éjszakázóhelye

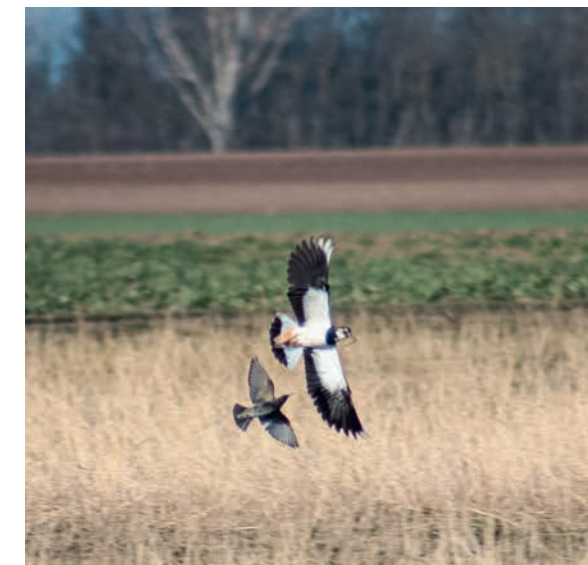
2022. január 1-én, körülbelül 16:15 perckor, sötétedéskor egy zöld küllő szállt be Sopron-Balf település szélén egy ház felső háromszögének és tetőjének közé egy repedésbe. A madár először egy villanypóznára szállt le, ott körülnézett, majd berepült a repedésbe. Nagy valószínűséggel ez a lyuk ennek a példánynak az éjszakázóhelye, ugyanis több napon keresztül néztem, és mindig beszállt az üregbe, azután pedig már nem láttam kijönni.

Kép és szöveg: Stinner Bálint

időszak alatt alkalmanként hatvan-nyolcvan széncinegét gyűrttem meg, februárban pedig összesen több mint kilencszáz példányt, és alig fogtam vissza néhány korábbi időszakban jelölt cinegét. Hálóra került egy Németországban, egy Lengyelországban és egy Szlovákiában gyűrzött széncinege is. Egy Vácon gyűrzött széncinegét Szlovákiában fogtak vissza. Ezek az adatok azt jelzik, hogy távolabbi helyekről is érkeztek Vác környékére a faj képviselői, ami alátámasztja a vonulásszerű előfordulásra vonatkozó megfigyeléseinket.

Dénes János

Negyvenkét éve alakult a MME 28. számú DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORTJA

Csoportunk 1980. április 11-én negyvennégy taggal alakult meg a Gárdonyi Géza Általános Iskolában tartott alakuló ülésen. Működési területünk Tolna megyének a Sió, Sárvíz és Bonyhád vonalától nyugatra eső része, hetvenhat településsel. Taglétszámunk az elmúlt években nyolcvan és kétszázötven fő között ingadozott, napjainkban százhatvan fő körüli.

Az ezredforduló néhány évében a kaposvári csoport tagjai is hozzánk tartoztak, akkor a létszámunk elérte a kétszázötven főt. Változás, hogy 2000-ig a tagság hetven százaléka nem volt húszéves, míg napjainkban az arányuk nem éri el a húsz százalékot sem. Bázisiskolánk a Dombóvári Belvárosi Általános Iskola, a Szent Orsolya Iskolaközpont és a tamási Béri Balogh Ádám Katolikus Gimnázium.

SZERVEZETI HÁTTERÜNK

A csoport által működtetett Herman Ottó Oktatóközpont 1983-ban alakult, és még abban az évben alapító tagjai lettünk egy országos szakköri, majd oktatóközponti hálózatnak. A napjainkban KOKOSZ néven ismert szervezet legjobb szakembereitől – dr. Legány András, Szentendrei Géza, Magyar Károly, Agárdi Sándor, Lendvai Mária és dr. Kárász Imre – rengeteget tanulunk. Ezt a fiatal korosztály környezeti nevelésében kamatoztatjuk Dombóváron, Tamásiban, Nagymányokon és Felsőnyéken.

Tolna Megye Természeti Értékeiért Alapítványunkat 1995. április 23-án jegyezte be a cégbíróság. Alapítója a Dombóvári

Helyi Csoport kezdeményezésére a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület. Működési területe azonos a helyi csoportéval. Bázishelye a Dombóvár-Tüskén található Természetvédelmi Bemutatóterem és ornitológiai tábor.

Vállalt feladatai a sérült, beteg, fészekből kiesett madarak mentése, a védelemre javasolható területek, költőhelyek felkutatása és vizsgálata, az ifjúság szemléletformáló nevelése, fokozottan védett fajok védelme, a múzeumi anyag kezelése, szakértés, természetvédelmi és ornitológiai szaktáboroztatás, illetve a tüskei erdei iskola működtetése Dombóváron. Szakmai bázishelyeink a dombóvári Tüskei Madárvárta, a Dombóvári Belvárosi Általános Iskola oktatóközponti terme, a tüskei Természetvédelmi Bemutatóterem és Tamási közelében a pacsmagi erdei iskola.

KÖRNYEZETI NEVELÉS

Több ezer órai közösségi munkával segítjük a pacsmagi és tüskei erdei iskola építését, felújítását és bővítését. Szakembereink társadalmi munkában üzemeltetik a bázishelyeket.

← Távcsőhasználat gyakorlása a nyári szaktáborban (fotó: Molnár Norbert)

Ifjúságnevelő munkánk alappillérei az 1980 óta működő nyári szaktáborok, az 1981 óta működő madarászszulik, az erdei iskolák (Pacsmag 1998-tól, Dombóvár 2001-től), jeles napi programjaink, Madarak és fák napja tavaszi szaktábor és csapatverseny.

Alapítványunk a megye madárvilágát bemutató múzeumi anyagát 2018-ban a Belvárosi Általános Iskolából a tüskei bázishelyre költöztette. A bemutatóterem kiállítási anyagát lepke-, rovar- és fészekgyűjteménnyel is gazdagítottuk. A felajánlásoknak köszönhetően a preparált madárfajok száma meghaladta a százat. 1982–2021 között huszonegy kiállítást rendeztünk, és ötvenhatezer látogatót fogadtunk.

Jeles napi programjaink szerves részét képezik éves munkánkunknak (sasszinkron, vizes élőhelyek világnapja, Fülemülék éjszakája, madarak és fák napja, vonuló madarak világnapja, madármegfigyelő világnap, madárkarácsony).

Társ szervezői, majd 1994–2009 között rendezői voltunk a Madarak és fák napja országos tanulmányi versenynek. A tüskei és pacsmagi táborunkban 1980-tól közel nyolcezer fő táborozott, és háromezer fő vett részt szakmai programon vagy témanapon. Évente legalább négy kirándulást szerveztünk hazánk természeti értékeiben gazdag területeire az MME-tagoknak, érdeklődőknek, madarászszulikoknak. Oktatóközpontunk akkreditált pedagógusképzéssel is foglalkozott 2004-ig. Három kiadványt jelentettünk meg: *30 éves az MME Dombóvári Csoportja*, *Dombóvár madárvilága* és *40 éves a Dombóvári Helyi Csoport*. Büszkék vagyunk fiataljaink versenyeken, vetélkedőkön, országos versenyeken és egyetemi felvételikén elért eredményeire.

TERMÉSZETVÉDELME

Dombóvár madárfaunájának megfigyelése, kutatása és adatbankjának gazdagítása a csoport megalakulása óta folyik, a 2021-ig megfigyelt fajok száma kétszázötvenhárom, a költő

A Tüskei Madárvárta 2010-ben új tetőzetet és külső faburkolatot kapott (fotó: Nagy Sándor)

fajoké kilencvennégy. Több országos fajmegőrzési, fészekőrzési programban – uhu, kékcőrű réce, tűzok, hamvas rétihéja, kerecsensólyom, rétisas és békászó sas – vettünk részt.

Négy munkacsoport dolgozik az állományfelmérésen és -védelmen. Tagjaink kutatómunkájának eredményeként lett védett természetvédelmi terület, majd ramsari vizes élőhely Pacsmag. Szerepünk volt a havasi tűzlepke élőhelyének, a várost ökológiai folyosóként átszelő Kis-Konda-patak völgyének, a Béka-tavak égeresében lévő vegyes gémtelep és a gunarasi partifecskeketelep védetté nyilvánításában Dombóváron. A kezelési tervek elkészítésében szakértőként vettünk részt. 1982 óta csoportunk végzi a megye teljes területén a fehérgolya-számlálást, -mentést és -fészekáthelyezést. 1994-ben kezdtük el a gyöngybagolyvédelmi programot (állományfelmérés, költőládák kihelyezése, fészkelenőrzés és gyűrűzés). 1996-ban kezdődött a cigányréce-védelmi program Pacsmagon, továbbá több külföldi madártani táborban (Ukrajna, Románia, Bulgária, Szenegál, Szlovákia, Tanzánia és Anglia), a hazai vonuláskutató táborokban (Visegrád, Fenékpuszt, Fülöpháza, Fehér-tó, Sumony, Ócsa, Dinnyés és Bükk Nemzeti Park) pedig szedőként vagy gyűrűzőként dolgoztunk.

Fülemülék éjszakája a tüskei Madárvártánál. Program: gyűrűzési bemutató, múzeumi szakvezetés, séta a horgásztavaknál Fotó: (fotó: Nagy Sándor)

MIÉRT TARTOTTUK 1980-BAN FONTOSNAK A SZAKMAI BÁZISHELY, A SZAKTÁBOR, MAJD AZ ERDEI ISKOLA KIALAKÍTÁSÁT ÉS MŰKÖDTETÉSÉT?

Öt tényezőt emelnék ki. Állandó rendezvény- és programhelyszíne van a csoportunknak: MME-rendezvények, jeles napok, szaktáborok, gyűrűzési bemutatók és erdei iskolai programok. Az erdei iskola az ornitológiai programjaival komoly szerepet vállal az MME munkájának bemutatásában, illetve a gyakorlatra épülő szemléletformálásban és ismeretterjesztésben. A természetvédő szakemberek állandó jelenlétét biztosítja a ramsari (Pacsmag) és a helyi védettséget élvező vizes (Kondapatak völgye) élőhelyeken. A Tüskei Madárvárta jó megközelíthetősége és a parkolási lehetőség sokszínű hasznosítást tesz lehetővé (bentlakásos ornitológiai táborok és erdei iskolai csoportok fogadása, múzeumi belépő, szaktáborok, erdei iskola, témanapok, szálláshely és rendezvényhelyszín), ami biztos pénzügyi hátteret is biztosít a csoportnak és a tábort működtető alapítványnak. Végül, de nem utolsósorban a látogatóknak és a csoportoknak köszönhetően a két terület országos ismertségre tett szert.

MADÁRVÁRTA DOMBÓVÁR HATÁRÁBAN LÉVŐ HORGÁSZTÓNÁL

Minden helyi csoport álma, hogy működési területén szakmai bázishellyel rendelkezzen, mert a közösség összetartásához, szakmai fejlődéséhez ez nélkülözhetetlen. Ezért 1980–1984 között több természetismereti tábort – Visegrád, Toronyospálca, Tiszavasvári és Fülöpháza – megkerestünk. A tapasztalatok birtokában 1984 áprilisában elkezdjük a földmunkákat a város-tól kapott négyszázhusz négyzetméteres telken, a környezetet

Fehérgolya-fiókák gyűrűzése Dombóváron, 2018-ban – Tóth Dániel és Molnár Norbert

parkosítottuk, júniusban pedig felavattuk a harminc négyzetméteres faházat, és már fogadtuk az első gyűrűzőtáborba jelentkezőket. 1984 és 1990 között több turnusban fogadtuk az ifjú madarászokat. Közben elkészült a félnomád mosdó, egy kisebb raktár és a fedett asztalsor. 1991-es bővítésével tíz személy részére szálláshelyet alakítottunk ki. Közben tovább gyarapodott a szakmai eszköztárunk, így a tábori munka is sokszínűbb lett – botanika, zoológia, környezetvédelem és turisztika –, a nomád táborozás azonban nem szűnt meg. A legnagyobb változás 2000-ben következett be, amikor a meglévő épületet hetven négyzetméterrel bővítettük, elkészült a régóta várt vizesblokk, továbbá egy négy- és egy tizenhat személyes tanulói

Madárbarát mintakert – tüskei Madárvárta

Fotók: Nagy Sándor

szálláshely. A fejlesztésnek köszönhetően a nyári táborhelyünk 2001-től erdei iskolaként is működik. Egyszerre harminc főt tudunk fogadni. 2006-ban elkészült a negyvenfős foglalkoztató-, majd a harminc négyzetméteres vendégház. 2010-ben a főépületen lecseréltük a hullámpalát bitumenzsindelyre, és új külsőt kapott a teljes épület, 2018-ban pedig átadtuk a múzeumot. 2020-ra valamennyi épületünk – a madárvárta, a konyha, a szabadterei foglalkoztató, a tanuló vizesblokk, a vendégház és a múzeum – egységes külső megjelenést kapott. Helyi csoportunk sokoldalúan hasznosítja bázishelyét. A termek egy része fűthető, a téli programoknak – tábor, gyűrűzés, madárkarácsony, monitoring, madáretetés gyűrűzéssel, valamint nyílt nap az iskolai és óvodai csoportoknak – sincs akadálya. Az elmúlt évtizedek eredményei és az önfenntartó működésünk igazolja, hogy az 1980-as években hozott döntések és beruházások előremutatók voltak.

ERDEI ISKOLA PACSMAGON, EGY VILÁGVÉDETT VIZES ÉLŐHELY KÖZVETLEN SZOMSZÉDSÁGÁBAN

Tamási munkacsoportunk tagjai 1983-ban kezdték meg a területen költő gémfélék és a vonuló madárfajok befogását és gyűrűzését a pacsmagi tavaknál. A nomád táborokban több turnusban folyt a munka Molnár Zoltán vezetésével. Közben a halastavak szomszédágában lakók elköltöztek (1994), az épületek és a közel háromhektáros terület gazdátlaná vált.

Miért ne álmodjunk nagyot? – gondoltuk. Elkezdődött a tervezés a terület és az épületek környezeti nevelést célzó hasznosításáról: nyári szaktáboroztatás, erdei iskola kialakítása, madárgyűrűző táborok szervezése és természetfotózás. Hosszú egyeztetés után 1996 májusában a Dalmand Zrt. az ingatlanokat és a háromhektáros területet átadta az MME-nek, hogy ott az erdei iskolához és a vendégházhoz szükséges feltételeket biztosítani tudja. 1999-ben pályázati (KKA-alap, KOKOSZ) és a csoport saját pénzügyi forrásai révén az épületek felújítása befejeződött. 2004-ben a bázishely hat és fél millió forint támogatást nyert az Oktatási Minisztérium Alapkezelő Igazgatóságának pályázatán. Az összeg lehetővé tette az erdei iskola épületének teljes megújítását, a tetőtér beépítését, további négy szoba, illetve raktár és vizesblokk kialakítását. 2009-ben megyei pályázati támogatás tette lehetővé, hogy a vendégház nyílászáróit, tetőszerkezetét kicseréljük, egyben megoldva az épület szigetelését is. A pacsmagi erdei iskola Tamási körzetének tanulóit fogadja témanapokon és bentlakásos erdei iskolában. Ma a szakmai bázishely önfenntartó.

KÉTSZÁZEZER MADARAT JELÖLTÉK TAGJAINK AZ ELMÚLT NEGYVENKÉT ÉVBEN

Csoportunk tizenöt tagjának volt, illetve van madárgyűrűzési engedélye, jelenleg kilencen aktívak. A hazánkban 2021-ig megfigyelt 424 madárfajból 178 faj 196 ezer példányát jelölték tagjaink. A jelölt madarak többsége Pacsmagon és Dombóváron, a tüskei táborban kapott gyűrűt. Balatonedericsi táborunkban 1985–1988 között 4432 darab gyűrűt használtunk fel, de dolgoztak gyűrűzőink Sopronban, Fenépusztán, Ócsán, Farmoson és Sumonyban is az ismertebb gyűrűzőtáborok közül. A legtöbb településen Orbán Zoltán (53), Molnár Zoltán (50) Nagy Sándor (48) és Szalai Gábor (39) jelölt madarakat. A legtöbb, 140 madárfajt Molnár Zoltán, aztán Szalai Gábor 133, Orbán Zoltán 126, Nagy Sándor 103 faj jelölt csoportunkban 2021-ig. Pacsmagon 127 madárfaj 81 ezer egyedét gyűrűzte huszonöt szakember.

A 30. évforduló ünnepi ülése 2010. április 10-én (fotó: Nagy Sándor)

Madarász sulis foglalkozás a Dombóvári Belvárosi Általános Iskola oktatóközponti termében, 2009-ben (fotó: HelyiCsoport archívum)

MI A HOZADÉKA AZ EDDIGI MUNKÁNKNAK?

Vannak látható és használható értékei, mint a két erdei iskola, a tüskei ornitológiai múzeum és vendégház, a gazdag szakmai felszerelés és oktatási, módszertani anyag, két madárbarát mintakert, madárvédelmi eszközök tüskei bemutatója, hat odútelep, madármegfigyelők, jeles napok feltételrendszere, tanösvények, fajvédelmi és monitoringeredmények. Sok ezer gyereknek és felnőttnek mutattuk be a környezettel való harmonikus együttélés mint szemlélet fontosságát és gyakorlati lehetőségeit. Csoportunk immáron több mint négy évtizede végez kiemelkedő élőhelyvédelmi, fajvédelmi, ismeretterjesztő, ifjúságnevelő és szemléletformáló munkát. Szervezetünk és alapítványa sokoldalúan vonja be terepi és jeles napi programjaiba a fiatalokat, felnőtteket és a családokat. Teszi mind ezt a határozott céllal, hogy a lehető legtöbb résztvevő legyen aktív természetvédő munkát. A csoportunk munkájában szerencsésen ötvöződik a nevelés, a felvilágosítás, a terepi megfigyelés, az adatfelvétel, a céltudatos természet- és fajvédelmi munka, a publikálás, a kutatás és a kiadványok megjelenítése. Ifjúságnevelő tevékenységünkért Enikő-díj, városi Civil Díj és megyei Civil Különdíj elismerésben részesült csoportunk. A szervezet elnöke, Molnár Zoltán, és titkára is Pro Natura díjas pedagógus.

Nagy Sándor
a Dombóvári Helyi Csoport titkára

Érdekességek A SZALAKÓTA költésbiológiájához

A szalakóta Magyarországon jellemzően erdőssztyepeken, fás legelőkön, nagyobb kiterjedésű nyílt területek mellett elhelyezkedő fehérynár-ligetekben találja meg tökéletes költőhelyét. A nagyszámú költőláda kihelyezésének köszönhetően manapság, ahol az idős fasorok, erdőfoltok vagy a mesterséges költőodúk lehetővé teszik, egyre gyakrabban foglalja el a szántókkal és mozaikos gyepekkel tarkított élőhelyeket is.

A SZALAKÓTA FÉSZKELŐHELYE ÉS ÁLLOMÁNYVÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON

Az 1950-es évekig gyakori költő fajnak számított az ország szinte egész területén, azonban az 1970-es évektől fokozatos visszaszorulása felgyorsult, az 1980-as évekre eltűnt a Dunántúli teljes területéről. Ekkor már szinte csak a Duna-Tisza közén maradt meg egy kis állománya, amely 1995 és 2002 között mindössze négyszáz-hétszáz pár közötti lehetett.

A Kárpát-medencei populáció összeomlásának összetett okai voltak. A legfontosabb veszélyeztető tényezők: az agrár-gazdálkodás radikális megváltozása, amely jelentős élőhelyvesztést eredményezett, a rovarirtó szerek széles körű használata miatti táplálékbázis-csökkenés és az erdőgazdálkodás átalakulása folytán bekövetkező természetes fészkelőhelyvesztés. A hosszú távú vonuló fajokra ható veszélyeztető tényezők (vadászat, illegális befogás, időjárási szélsőségek okozta nehézségek a vonulás-telelés során) mind hatással vannak a

Tőlünk délebbre a szalakóta rendszeresen fészkel a löszfalakban. Ilyenkor szívesen társul a gyurgyalagok telepeihez, ahol a seregély is gyakori költő madár. A felvétel Dobrudzsában (Románia) készült (fotó: Haraszthy László)

magyarországi populációra is, ezért e tényezők hatásait együttesen kell értékelni és kezelni.

A természetes fészkelőhelyek pótlására az 1980-as évektől kezdve az MME önkéntesei és a nemzeti parkok munkatársai a megfelelőnek gondolt élőhelyekre D típusú odúkat helyeztek ki, elsősorban a Dél-Alföldön és a Dél-hevesi Tájvédelmi Körzetben, a Borsodi-Mezőségben, illetve a Jászságban. A módszer sikeresnek bizonyult, a mesterséges költőhelyek hatására lassan megindult a szalakóta hazai állományának fokozatos emelkedése, amely az MME irányításával végrehajtott, két célzott fajmegőrzési projekt (IPA 2010–2011 és LIFE 2014–2020) hatására napjainkra átlépte a kétezer-ötszáz páros határt.

Aktív szalakótaodú eperfában a Baksi-pusztán (fotó: Tokody Béla, 2022)

Szalakótafiókák Szatymazon (fotó: Kiss Orsolya, 2022)

A védelem sikerességének egyik szimbolikus jele volt az, hogy a szalakóta 2014-ben ismét megjelent fészkelő madárként a Dunántúlon, ahol a 2021-es felmérés szerint már több mint hetven pár fészkel, egyelőre kizárólag mesterséges odúban. Ezzel párhuzamosan egyre feltűnőbb jelenség, hogy a szalakóták ismét megjelentek természetes költőhelyeiken, és egyre gyakrabban lehet találkozni érdekesnek nevezhető költési körülményekkel, amelyeket az alábbiakban foglalunk össze.

A SZALAKÓTA FÉSZKELŐHELYE ÉS KÖLTÉSBIOLÓGIÁJA

A szalakóta másodlagos odúköltő madárfaj, amely azt jelenti, hogy a nagy testű hazai harkályfajok, jellemzően a zöld küllő és a fekete harkály elhagyott odvait foglalja el költés céljára. Hazánkban elsősorban a puhafákban (fehér és fekete nyár, fűzek), illetve kőrisben és esetlegesen akácban is költ. Rendszeresen költ öreg eperfákban is. Nemcsak harkályodúban, de olyan korhadásokban is költ, ahol a szűk bejárat a korhadás felső részén található.

Tojásainak száma kettő-hat, leggyakrabban négy-öt, a kotlás tizenhét-tizenkilenc napig tart. Ha megnézzük egy szalakóta-fészkelőjét, azt tapasztaljuk, hogy a fiókák mérete és fejlettsége eltérő, „orgonasíp-jellegű”. Ennek magyarázata, hogy a tojó két-három naponta rakja le tojásait, azonban a kotlást egyenként eltérően akár már az első vagy a második, harmadik

lerakása után elkezdődik, ezért a fiókák eltérő időpontban kelnek ki. Táplálékhiányos időszakban a legkésőbb kelt, ezért a legkisebb fióka gyakran elpusztul. A fiókák huszonhat-huszonhét naponap válnak repülőssé.

A természetestől eltérő, érdekes költőhelyeken történő megjelenése, a kiemelkedő számú tojás-, illetve fiókaszám, a más fajokkal vegyes fészkelő érzékelése az utóbbi években egyre gyakoribbá vált. Érdekes megvizsgálni ezeket az új jelenségeket, amelyek a jövőben valószínűleg egyre sűrűbben fognak előfordulni.

ÉRDEKES FÉSZKELŐHELYEK

A Kárpát-medencében korábban az volt a jellemző, hogy a szalakóták harkályodúban, illetve természetes kikorhadással létrejött faüregekben költöttek, a Drávától délre viszont főképp homok- és löszfalakba készített költőüregben nevelték fiókáikat. Nálunk az utóbbi viselkedés rendkívül ritka, 2014-ben azonban Aba mellett éppen egy így fészkelő párt sikerült felfedezni, ami ráadásul hosszú idő után a faj első költése volt Dunántúlon.

A mediterrán régióban nagyon gyakran költ épületekben, Olaszországban egy fontos veszélyeztető tényező a vidéken található, romos házak felújításával járó fészkelőhelyvesztés. Magyarországon ez nem annyira jellemző, de egyre több megfigyelés utal arra, hogy már nálunk is használják költésre az elhagyott, romos alföldi tanyák tetőszerkezetét. A hazai szakirodalomból több eset is ismert épületfalban történő költésről, így például 1942–1948 között Felsőhídvégpusztán egy magtár falában nevelte fiókáit egy pár szalakóta. 2020-ban a pusztaszeri Vesszős-széken található hodály tetőszerkezetében talált egy fészkelő párt Pataki Zsolt, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őre. Itt a tojó a gerendára rakta le a tojásokat, a fészkelőhelyet a nádtető és a nádból készült oldalfal határolta le.

Bár a szalakóta eredetileg a zárt költőüregeket kedveli, úgy tűnik, hogy a mesterséges vércseládák telepítése is kedvező lehetőséget kínál számukra is. Ma már egyre gyakrabban fordul elő, hogy a szalakóták ezeket a félig nyitott eszközöket választják költésre. Más madárcsoport költést segítő eszközeinek használata nemcsak a szalakótáknál fordul elő, olykor a vörös és a kék vércsék költenek sikeresen a szalakóták számára kihelyezett – a vércsék számára látszatra szűk bejáratú nyílással rendelkező – odúban.

Hodály tetőszerkezetében költő, fiókákat etető szalakóta a pusztaszeri Vesszős-széken (fotó: Kiss Orsolya, 2020)

SZOKATLANUL SOK TOJÁSBÓL ÁLLÓ FÉSZKEALJAK

A szalakóta átlagos fészkealjja kettő-hat tojásból áll, leggyakrabban négy-, illetve öttojásos fészkeket lehet találni. Hattojásos fészkek rendszeresen előfordulnak, és gyakran mindegyik fióka ki is repül. Az ennél több tojásból vagy fiókából álló fészkealjok rendkívül ritkák.

2019. június 12-én Lendvai Csaba szalakótaodú-ellenőrzés során egy kilenctojásos fészkealjot talált. A hónap végére az összes fióka kikelt, gyűrűzés után kirepültek. Ebben az esetben is felmerül a kérdés, hogy a tojásokat egy vagy két tojó rakta-e, aminek tisztázásához genetikai vizsgálat szükséges.

A Körös–Maros Nemzeti Park Igazgatóság magyar szürke marhákból álló, cserebökényi gulyája közelében kihelyezett, D típusú költőládában 2022. július 1-jén kilenc, kirepülés előtt álló szalakótafiókát talált Óze Péter természetvédelmi őr.

2014. július 3-án Kiss Tamás Kelebia határában talált nyolc, tokos fiókát egy költőodúban, amelyek sikeresen kirepültek. A fiókák között látható méretkülönbség miatt a fészkealj biztosan összetojás volt. 2022-ben a Tápióságban, a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őre, Sári Gergő nyolcfiókás szalakóta-fészkealjot talált, a fiókák kirepülés előtt álltak.

VEGYES FÉSZKEALJAK

A szalakóták állománynövekedésével egyre gyakrabban fordul elő, hogy versengés alakul ki más fajokkal, leggyakrabban füleskuvikkal a számukra kihelyezett odúban. Ilyenkor a szalakóta a második beköltöző, és a tojó nem törődik a már az odúban lévő füleskuviktojásokkal, azok mellé rakja le saját tojásait. A jelenség ritka, de szinte minden évben előfordul ilyen eset, kivéve a 2019-es évet, amikor az ország több régiójából is kerültek elő vegyes fészkealjok. 2019. június 14-én Lendvai

Vércseládában költő szalakótapár a szegvári Sápi-gáton 2018-ban

Csaba Kunszentmiklós melletti mesterségesodú-ellenőrzés-kor öt szalakóta- és három füleskuviktojást talált. Június 26-án két szalakótafióka és három tojás mellett három füleskuvik-fióka volt, azonban négy nappal később már csak négy szalakóta volt életben az odúban, a füleskuvikok elpusztultak. Ez az eset is alátámasztotta az eddig tapasztaltakat, miszerint ilyenkor a füleskuvik-fiókák általában elpusztulnak.

2022-ben Lajosmizse határában Lendvai Csaba tíz-tizen-négy napos szalakótafiókák között egy egészséges füleskuvik-fiókát talált. Ez az eset azért rendkívüli, mert a korábbi hasonló esetekben a baglyok egy-két naposan elpusztultak az odúban, itt pedig jól fejlett, közel kéthetes fióka volt együtt a szalakótákkal.

Kilencfiókás fészkealj Cserebökényben

Fotók: Óze Péter

Fordított eset is előfordult: 2021-ben szintén Lendvai Csaba Soroksáron ellenőrzött két füleskuvikköltést. Az egyik odúban négy tollasodó bagolyfióka alatt egy szintén tollasodó, de gyengén fejlett (aránytalanul nagy fej és kicsi, fejletlen test) szalakótafiókát talált. A fiatal baglyok valószínűleg kevésbé rámenősek a táplálékkérés során, így juthatott a szalakóta is valamennyi – bár láthatóan nem elegendő – zsákmányhoz az éjszakai etetések során. Mivel kérdéses volt, hogy ha egyáltalán kirepül, a pótszülők tovább etetnék-e a kis szalakótát, az egyébként nem alkalmazott mentés mellett döntöttünk.

AMILYEN SZÉP MADÁR, OLYAN AGRRESSZÍV

Aligha gondolnánk, hogy az egyik legszínpompásabb madarunk milyen agresszív. Amikor olyan felvételeket látunk, amelyeken a szalakóta gyíkot vagy vízisiklót visz táplálékként a fiókáinak, akkor már nyilvánvalóvá válik, hogy nagyon erős csőre van, amely ráadásul éles is. Az szinte általánosnak mondható, hogy a seregélyeket kilakoltatja, ha éppen az általuk elfoglalt odút választja költésre. Gyakran azonban nemcsak a kiválasztott odú lakóit likvidálja, hanem a közelben lévőket is. 2020. május 19-én a dunatetői Böddi-széken egy fasorban öt költőládát ellenőriztünk, melyek száz méteren belül helyezkedtek el. Az első odúból szalakótát láttunk kiugrani, ami alapján feltételeztük, hogy abban kezdett költetni, ezért nem is ellenőriztük azt. A következő négyben seregélyfiókákat, az utolsóban frissen elpusztult tetemeit találtuk, és mivel a szalakótára gyanakodtunk, mégis belenézünk az első ládába. Abban is tollas seregélyfiókák voltak, közülük három még élt, négyet viszont friss sérülésekkel élettelenül találtunk. Egyértelmű volt, hogy a szalakóta pusztította el azokat. Más esetben két egymás mellett lévő fán az egyik odúban kuvik, a másikban szalakóta telepedett meg. A bagolynak már három tojása volt, amikor a szalakóta elfoglalta a szomszédos odút. A következő ellenőrzéskor a kuvikláda üres volt, a tojások eltűntek, mellette a szalakóta viszont saját tojásain kotlott – itt is nagy valószínűséggel a szalakóta volt a tettes.

ÖSSZEFOGLALÁS

A szalakóta magyarországi populációja az intenzív természetvédelmi munkának, elsősorban a D típusú odúk tömeges kihelyezésének köszönhetően folyamatosan növekszik. Az ezzel a beavatkozással elért látványos eredmények azonban azt is jelentik, hogy eggyel növekedett azoknak a fajoknak a száma, amelyek fennmaradása jelentős részben az emberi segítségtől függ. Ezen valószínűleg nem fog alapvetően változtatni, hogy a mesterséges odúk mellett egyre gyakoribbak a természetes,

Szalakóta által elpusztított tollas seregély fiókák (fotó: Haraszthy László)

Füleskuvik-fiókák Kunszentmiklós melletti szalakótaodúban 2019-ben (fotó: Lendvai Csaba)

harkályodúkban, üregekben való költések, és valószínűsíthetően egyre több alkalommal fog előfordulni, hogy a jelenleg még olyan, ritkának nevezhető helyeken kezdenek el rendszeresen költetni, mint épületek, löszfalak, esetleg hídszerkezetek.

A fehér gólya hazai állománya már szinte kizárólag villanyoszlopokra szerelt fészektartó állványokon fészkel. A kerecsensólyom, a kék vércse és egyre nagyobb arányban a vörös vércse is madárvédők által kihelyezett költőládákban nevelik fiókáit, az uráli bagoly, sokfelé a macskabagoly, a sok ezer vagy tízezer szén- és kék cinege, örvös légykapó, mezei veréb számára kirakott odúkról nem is beszélve. Ezekkel a beavatkozásokkal látványos eredményt lehet elérni, de csak akkor lehet fenntartani azokat, ha közben folyamatosan gondoskodunk azok karbantartásáról, cseréjéről.

Kiss Orsolya, Haraszthy László, Lendvai Csaba és Tokody Béla

Seregély fészekben szalakóta tojások (fotó: Lendvai Csaba)

ELKÉSZÜLT EURÁZSIA-AFRIKA ONLINE MADÁRVONULÁSI ATLASZA

Az Eurasian African Bird Migration Atlas az EURING (European Union for Bird Ringing, www.euring.org) ernyőszerkezet által összefogott madárgyűrűzési központok gyűrűzés-megkerülési adatain alapul.

Megjelenését az ENSZ vándorló fajokról szóló egyezménye (Convention on the Conservation of Migratory Species), az olasz kormány, valamint a németországi Institute of Avian Research támogatja.

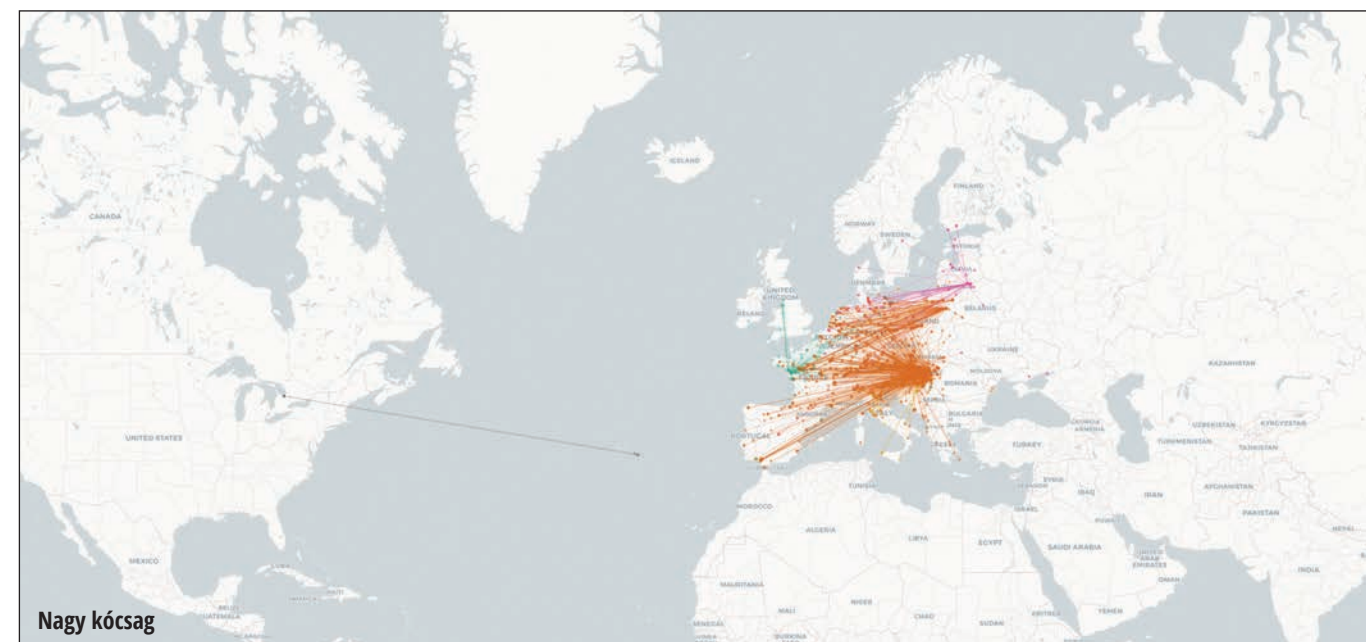
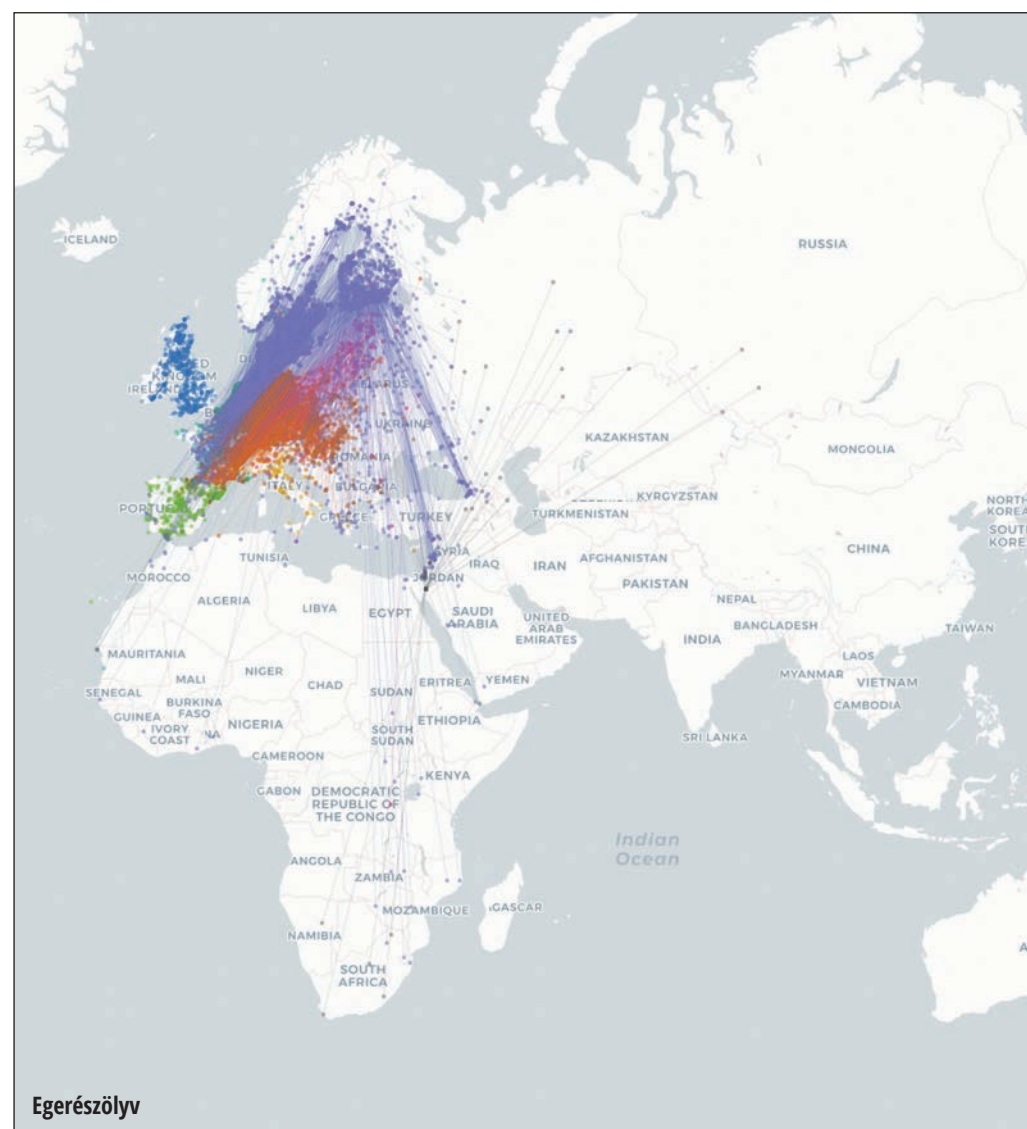
Az utóbbi évtizedekben sorra jelentek meg a nemzeti madárvonulási atlaszok, általában könyv formában, így például a Magyar madárvonulási atlasz is 2009-ben (Kossuth Kiadó). Ez a közel hétszáz oldalas mű a 2008-ban százéves hazai madárgyűrűzés addigi eredményeit dolgozta fel. A korábban megjelent nemzeti madárvonulási atlaszok fontos mérföldkövei voltak a madárvonulás-kutatás során gyűjtött adatok összefoglaló elemzésének és publikálásának. A most elinduló online atlaszalkalmazás mindezeket az eredményeket egy felületre integrálja, így kibontakoznak az egyes madárfajok kontinentális léptékű mozgásmintázatai. További előnye az online

megjelenítésnek, hogy a háttéradatbázis a jövőben rendszeresen frissítésre kerül az újabb és újabb megkerülési és nyomkövetős adatokkal.

HURING, A MAGYAR ADATBÁZIS

Az MME Monitoringközpontja és Madárgyűrűzési Központja a hazai madártani megfigyelőrendszer központjai, több ezer önkéntes munkatársat fogunk össze, akik felbecsülhetetlen értékű adatokat gyűjtenek a hazai madár és más állatfajokról. Adatbázisaink számtalan tudományos és természetvédelmi munkához szolgáltattak alapadatokat. Összefoglaló munkáink (Magyar madárvonulási atlasz, Magyarország madáratlasza) mellett folyamatosan nyomon követhetőek eredményeink az MME-honlap > Tudástár > Magyarország madarai oldalon.

1908-tól napjainkig 6,7 millió madarat gyűrűztek Magyarországon. Ennek eredményeként közel 1,2 millió megkerülési adatot tart nyilván a Madárgyűrűzési Központ adatbankja. Ezek közül az úgynevezett távolsági adatok (a gyűrűzés és megkerülés között legalább tíz kilométer távolság van), valamint az összes kézrekerülési adat (a madarat elhullása vagy sérülése következtében találják meg) bekerül az EURING-adatbankba is, így ezek megjelennek az Eurázsia-Afrika madárvonulási atlaszban is. Ez jelenleg 235 madárfaj 144 777 adata. Vannak madárfajok, amelyek esetén a hazai gyűrűzési és megkerülési adatok nagy arányban szerepelnek az EURING-adatbankban a többi központ adatmennyiségéhez képest, így a most induló online atlaszalkalmazásban is kiemelkedő jelentőségük

van. Ilyen madárfajok például azok, amelyek elterjedési területének nyugati határvidéke a Kárpát-medence, így más országokban ritkán jelölik őket, vagy az MME szervezésében olyan természetvédelmi vagy kutatási programok indultak az adott madárfaj védelmére, amelyekben jelentős jelölési akciók is voltak, például kékvércse-, kerecsensólyom-, parlagisas- és szalakótavédelmi projektek vagy a szerezcsensólyom és nagy kócsag színes jelölési projektjei.

KERESÉS ÉS MEGJELENÍTÉS

Az online atlaszban madárfajonként jeleníthetők meg az adatok a térképeken. A madárfaj kiválasztását követően régióként láthatóak a mozgási kapcsolatok. Minden madár gyűrűzési és

megkerülési adatainak helyei vonallal vannak összekötve. Európa egyes régiói más-más színnel jelennek meg, így látható a földrajzi kapcsolat az egyes fészkelő állományok telelőterületei között. Az adatok különböző paraméterek alapján szűrhetők, így részletesebb képet kaphatunk a mozgásmintázatokról. Ilyen a havi bontás vagy kor- és ivarcsoportok szerinti szűrés. Ha van az adott madárfajnak nyomkövetős adatsora, a menüben bekapcsolható a megjelenítésük. Minden madárfaj oldalán egy rövid összefoglaló található a legfontosabb információkkal, mint például az adott madárfaj elterjedési területe, vonulási mintázatai, veszélyeztető tényezők a megkerülési adatok alapján.

Karcza Zsolt

CSATLAKOZZON ÖN IS AZ MME MADÁRBARÁT KERT PROGRAMJÁHOZ!

**Országszerte már több mint
hétezeren, köztük több
mint ezer óvoda és iskola
regisztrált a 2002-ben
indult programba.**

**Csatlakozás, részletek
és az elismerő tábla
megszerzésének feltételei
az MME-honlapon
találhatóak:**

**mme.hu > MADÁRBARÁT >
Madárbarát kert program**

2022. április-június

MME HÍREK

Az MME a harminc helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoport-hálózatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalán (Helyicsoport-hírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BÖRZSÖNYI HELYI CSOPORT

A hagyományos Madarak és fák napja rendezvényt a vácrátóti Nemzeti Botanikus Kert meghívására az arborétum területén tartottuk. A kert munkatársai a növényeket mutatták be, a madárismereti sétákat Varga Péter vezette, a kertben elhelyezett odúkat Rottenhoffer Balázs mutatta be. A kihelyezett standnál a gyerekek játékosan tesztelheték tudásukat, a felnőttek kérdéseire Varga Gyöngyi és Vázsony Petra válaszolt. A sétákon hetvenen vettek részt, a standot mintegy háromszáz érdeklődő látogatta meg. Két év kényszerzünet után, immár tizenegyedik alkalommal hirdettük meg a Tavasz madárdal a Börzsönyben elnevezésű rendezvényünket, amelyet a Börzsöny Természetbarát és Hegymászó Egyesülettel közösen tartunk.

Madarak és Fák Napja a Vácrátóti Arborétumban (fotó: Varga Péter)

Nagy Csaba odúbemutatót tart (fotó: Dénes János)

A családi hangulatú túrát Mátéfy Szabolcs vezette. A séta útvonala egy odútelepet is érintett, ahol Nagy Csaba szakmai vezetésével ismerkedhettek az odúlakó madarakkal a résztvevők. A jórészt gyerekekből álló csapat tagjai a túra végén az erre az alkalomra készült kitűzöt és emléklapot kaptak ajándékba.

Füleskuvik bemutatógyűrűzést tartottunk június 29-én Dunakeszin, az Alagi Lóversenypálya területén. A helyszín miatt korlátozott volt a résztvevők száma. Jusztin Balázs vezetésével harmincegy látogató ismerkedhetett meg ezekkel az apró baglyokkal. Az első odúban öt fióka volt, a rendezvény végén különleges élmény volt, hogy egy felnőtt füleskuvikot is sikerült megfogni.

A tavaszi hideg időjárás nem kedvezett a korán fészkelő madaraknak. A cinegék egy-két héttel később rakták le a tojásokat, ezért a költési időszak későbbre tolódott. Amikor májusban elkezdtek ellenőrizni az odútelepeket, tojásos fészkeket, tokos fiókat és majdnem repülő fiókákat is találtunk. A Börzsönyben az odúkat leggyakrabban a széncinege foglalja el. A faj 932 fiókája mellett 229 kékcinege-, 278 örvöslégykapó-, negyvenkét csuszka- és hat nyaktekeresfióka lábára került azonosító gyűrű. A hegyi billegetőket különösen érzékenyen érintette az áprilisi fagyos időjárás, majd ezt követte a szokatlan szárazság, amelynek következtében több bővizű hegyi patak kiszáradt. Ez lehetett az oka, hogy csupán négy odúban volt költés, összesen huszonkét hegyibillegető-fiókat gyűrűztünk (2020-ban ez a szám hatvanoktó, 2021-ben ötvenoktó volt).

Dénes János

BÜKKI HELYI CSOPORT

A második negyedév a természetvédelem és a csoportunk életének egyik legmozgalmasabb időszaka. A tavaszi felmérésekkel párhuzamosan folytattuk a szalakótaodúk állapotfelmérését, szükség esetén javítottuk vagy cseréltük a költésre alkalmatlan elemeket. Április 16-án tiszalúci gyűrűzőtáborunk területén kezdetét vette a költő állományt monitorozó állandó ráfordítású gyűrűzés (CES), melynek idei hetedik napján, június 18-án a tábor történetének első külföldi madaraként egy szlovák gyűrűs fülemülesítke akadt a hálónkba. A BNPI munkatársaival együttműködve több alkalommal szerveztünk ragadozómadár-kiüléseket a kígyászölyv, békászó sas és hamvas rétihéja fészkelőhelyeinek felderítése céljából, valamint

Tiszalúci csapat (fotó: Kónya Máté Bertalan)

vándorsólyom- és kerecsensólyom-költések ellenőrzésében is részt vállaltunk. Június 16-án és 17-én Miskolc és Eger térségében tíz helyszínen szerveztünk fehérgólya-látványgyűrűzést. Ezúton is köszönjük az MVM munkatársainak és a gyűrűző kollégáknak a szakértő segítséget! A terepi feladatok mellett továbbra is nagy hangsúlyt fektettünk a környezeti nevelésben való szerepvállalásra. Számos kül- és beltéri foglalkozást tartottunk óvodások és iskolások számára. Emellett több nagyszabású rendezvényre kaptunk meghívást, ahol madarászstan-dunknál játékos formában bővíthették madártani ismereteiket az odalátogatók.

Vig Zsófia

DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORT

A 148. turnus huszonhét résztvevője tizenhat településről érkezett a nyári dombóvári szaktáborba. Negyvenharmadik éve fogadjuk a túskei táborhelyünkön a madarak iránt érdeklődő fiatalokat. A célok és a lehetőségek úgy változtak és gazdagodtak, ahogy azt a tábor fejlődése lehetővé tette. Az egykori nomád sátorábor egyszerű körülményeitől jutottunk el a mai helyzetig (lásd a csoport munkáját bemutató 16–19. oldalt – a szerk. megjegyzése). A júniusi kánikulai meleg ugyan korlátozta a madárbefogást és terepi munkát, de az ötnapos tábor tereitől nem nagyon tértünk el a tíz-tizenéves fiatalokkal. Természetesen mindennap volt madárbefogás és -gyűrűzés, azután távcsöves madármegfigyelés a Béka-tavaknál, odúkészítési bemutató, meglátogattuk a dombóvári Fekete István Múzeumot, voltunk a Kapos egykori árterületéből megmaradt Szigeterdőben, jártunk Lengyelen a kastélyparkban és az Anna-forrásnál. A táborozók megismerhették a hazai harkályféléket, mert ez a madárcsoport adta az év madarát, a zöld küllöt. Közben életkortól függően megtanulták tíz-húsz madárfaj tudományos nevét, felmondtak húsz-negyven madárfajt kártyáról

Fotó: Dombóvári HCS

és kitömött múzeumi anyag alapján. Szakvezetést kaptak a múzeum anyagából, az idősebb korcsoport tagjai múzeumi feladatlap alapján kutattak, keresték a helyes válaszokat. Minden résztvevő nyolcfordulós beszámolót teljesített száztíz, illetve százhetven pont megszerzéséért. Kik voltak a legjobbak? A kicsiknél Nemoda Erna, Nagy Orsolya és Sente Ákos. Az idősebbeknél Kardos Abigél, Bán Léna és Illés Zsóka. Minden tanuló ajándékot kapott az MME kiadványaiból. Köszönöm a szakmai munkában segítő Molnár Norbert munkáját, illetve az étkeztetésben és a háttér munkában sokat segítő Erzi és Gabi néni munkáját.

Nagy Sándor szakmai vezető

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HELYI CSOPORT

Április elején háromnapos „bentlakásos” felmérést végeztünk a Bakonyalján. Négy csapat kereste az új fészkeket (egy-egy fekete gólya és uhu [odúban], továbbá két darázsólyv), illetve ellenőrizte a régió ismert feketególya-, vándorsólyom- és rétisasköltőhelyeit. Ebben az időszakban a tulajdonosokkal egyeztetve, támogatók és gépkezelők segítségével több száz négyzetméternyi partfalat alakítottunk ki a hazatérő partifecs-kék számára Ács, Neszmély, Komárom, Dunaalmás és Kömlőd területén: függőleges felület várta a madarak érkezését. A hónap derekán lebontottuk a békaterelőket Bakonyzombathegyen, Tardoson és Tatán. Az első két helyszínen a megszokott egyedszámban mentettük az állatokat, míg Tatán csak hatvan-két egyed került a gyűjtőödrökbe (2018-ban ez még közel

Fotó: Csönka Péter

ezeröttszáz példány volt). A visszaesés feltételezhető okai: enyhe tél, amely a vermetést nehezíti, aszály, szünyogirtás, erős forgalomnövekedés a Fekete úton és a tóparti sétányon, lakótelepek bővülése és még... A Föld napját megelőzően kétnapos hulladékgyűjtési akciót szerveztünk Baj, Süttő és Nyergesújfalu közigazgatási területén elsősorban országos és közösségi jelentőségű védett természeti területek megtisztítására, és közel tíz köbméter hulladékot gyűjtöttünk össze. Április 15-én tavaszi nagytakarítással, karbantartással indult a munka a Ferencmajori Madárvártán, majd felállítottuk a madárfogó hálókat. A következő öt hét folyamán Tavasz gyűrűzés programunk zajlott, illetve a CES-program is kezdetét vette.

Eközben, de már május második és harmadik hetében zajlott a 2014 óta minden évben megszervezett Madarak és fák napja programsorozatunk, melynek során nyolc oktatási intézményből tizenöt óvodai és alsós általános iskolai osztályt, 559 gyermeket fogadtunk madárgyűrűzési bemutatóval, távcsöves madármegfigyeléssel, játszóházas foglalkozásokkal, illetve

Fotók: Csonka Péter

természetvédelmi örkytás bemutatóval. Kiemelt támogatónk a Bridgestone Tatabánya Termelő Kft. és az Agrárminisztérium Zöld forrás alapja volt. Május 10-én műhelymunkával egybekötött minikonferenciát szerveztünk Tatán tulajdonosokkal, gazdálkodókkal, vadgazdákkal, agrárszakértőkkel, az agrárkamarával és az Agrárminisztériummal a térség vadludas károkozásainak enyhítésére, megoldására. Az elkövetkező hónapokban mindent megteszünk, hogy tartalommal töltsük meg a találkozón megfogalmazott célokat, mely egy önálló, elsősorban a vadlúd-táplálkozóterületekre kijelölt magas természeti értékű terület.

Június 16–17-én zajlott Komárom-Esztergom megyében a tizenegyedik fahégy-látványgyűrés tizenhat helyszínen, harmincyolc gyűrésztől fiókkal, háromszázötven érdeklődő és a helyi média szokásos részvételével. Az idei évi költési siker átlagosnak mondható, viszont érdekes volt, hogy a fiókák közel egykorúak voltak (kettő-négy hetesek) az összes fészeken.

A Tatai Helyi Érték díj 2022-es szavazásán második helyezett lett az egész estés dokumentumfilmek kategóriájában a Tatai Televízió által készített, a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület által megrendelt, a Tatai Vadlúdsokadalomról és a tatai vadludakról szóló hat film. Gratulálunk a stábnak, és egyben köszönjük a Tatai Televízió több évtizedes partnerségét és támogatását közös ügyünkben, a természeti értékek megőrzésében, bemutatásában! Munkáinkat és programjainkat a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal és a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesülettel közösen szerveztük és valósítottuk meg.

Csonka Péter

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

Hajdúnánáson és Tiszavasváriban tartottuk meg a Fülemülék éjszakája programot, melynek keretében Polyák Ferenc és dr. Legány András tartott előadást a fajról. Ezután rövid séta során meghallgattuk a fülemülék énekét. Zsiros Sándornak köszönhetően Kemeccsén egy működő homokbánya falának rendbetétele is megtörtént még a partifecskek érkezése előtt. Májusban hajdúnánási, tiszavasvári és tiszalöki énekesmadár-odútelepek ellenőrzését végeztük általános iskolás osztályok bevonásával. A tiszavasvári Öhönforgató fesztiválon és a haj-

Fülemülék éjszakája Polyák Ferenc vezetésével

Szalakótaodú-ellenőrzés Zsiros Sándorral

dúnánási Gyereknapon is önálló standdal képviseltük az egyesületet. Az érdeklődőket fejlesztő játékokkal, kifestővel, kvizzel és fészekbemutatóval vártuk. Júniusban Zsiros Sándor vezetésével megkezdődött a szalakótaodúk és vércseladák ellenőrzése és a fiókák gyűrésze. Több látát idén csókák foglaltak el, de került gyűrű erdeifülesbagoly-fiókákra is. A Mindennapi madaraink monitoringja programban több éve részt vesznek önkénteseink. Idén hárman négy 2,5x2,5 km-es UTM-négyzet felmérését végezték el.

Szabó Gitta

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

Április 6-án a Chernel családról szóló emléküléssel folytattuk a Chernel-emlékévi programsorozatát a kőszegi Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban. Az ülés levezető elnöke dr. Markovics Tibor, az Őrségi Nemzeti Park igazgatója volt. Április 23-án elkezdtük az ez évi állandó ráfordítású gyűrés (CES) programját a Tömördi Madárvártán, amelyen természetvédelmi terepgyakorlat keretében az ELTE szombathelyi biológiatanár-képzésének hallgatói is részt vettek. A gyakorlat

Koszorús Péter és dr. Kóta András gólyafiókat gyűrűz Bükön (fotó: Gyurácz József)

során nemcsak a madárgyűrés és más, a biológiai sokféleség monitorozására alkalmas módszereket ismerhettek meg, de a fás szárú növényzet kivágásával részt vettek egy magasasos élőhely természetvédelmi célú fenntartásában is.

Június 2-án a Chernel-emlékévi jegyében a Magyar Tudományos Akadémia Vas Megyei Tudományos Testülete rendezett tudományos emlékülést Tisztelgés a Chernel család előtt címmel a Savaria Múzeumban. Június 3-án az ELTE Savaria Egyetemi Központ Biológiai Tanszéke és a Magyar Biodiverzitás-kutató Társaság által szervezett Biodiverzitás mindenkinek program keretében középiskolások és egyetemisták terepgyakorlaton vettek részt a Tömördi Madárvártán és környékén. A szombathelyi Nagy Lajos Gimnázium 11. osztályos biológiafakultációs csoportjának diákjai, valamint az ELTE Savaria Egyetemi Központ első- és másodéves biológiatanár szakos hallgatói szakmai vezetők irányításában alapján végeztek florisztikai és faunisztikai felméréseket. Június 25-én és 27-én gólyafiókák látványgyűrését szerveztük Szombathely, Bük, Bucsu, Ják, Narda, Nárjai, Répcelak és Torony településeken. A mintegy ötszázötven érdeklődő tizenegy fészeken összesen harminchat fióka gyűrészt figyelhetette meg. A program sikeres lebonyolításáért dr. Kóta Andrásnak, Koszorús Péternek és Bogáti Andrásnak jár köszönet. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival együttműködve több ritka és veszélyeztetett madárfaj, például hamvas rétihéja, parlagi sas, barna kánya, vörös kánya, karmazsinpirók előfordulását és/vagy fészkelését állapítottuk meg, és szükség esetén a védelmi intézkedéseket is segítettük.

Egy hamvasrétihéja-fészkek környékén megtörtént a veszélyes villanyoszlopok szigetelése. Ezúton is köszönet helyi csoportunk tagjainak és más önkénteseknek is a programok sikeres megvalósításáért!

Fájdalommal búcsúzunk a június 5-én, életének

Barbácsy Zoltán (1955–2022) az MME harmincéves jubileumi közgyűlésén vette át az MME Örökös Tagja kitüntetését (fotó: Imre Tamás)

hatvanhetedik évében elhunyt Barbácsy Zoltántól, helyi csoportunk egykori alelnökétől, az MME örökös tagjától, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkeresztrel és Chernel István-emlékéremmel kitüntetett volt munkatársától. Az Őriszentpéteri temetőben szűk körben helyezték örök nyugalomra. Nevéhez fűződik a tüzesfejű királyka első bizonyított hazai fészkelése és a Vas megyei fehér-golya-állomány védelmének megalapozása is. Emlékét szeretettel megőrizzük, Isten adjon neki örök nyugodalmat!

Gyurácz József

ZALA MEGYEI HELYI CSOPORT

Nagy Gábor tagtársunk kezdeményezésére megújult egy gyurgyalgoköltőhely a megyénkben. Pusztamagyaród határában egy megszüntetett szeméttelap helyére költöztek a múltban a madarak, de az évek során a partfal több helyen leomlott, és a növényzet is benőtt. A tulajdonos önkormány-

Kezdet...

...kész (fotó: Nagy Gábor)

zat nevében Balázs Henrietta polgármester engedélyezte a földmunkát. A kivitelezést a Zalaerdő Zrt. bánokszentgyörgyi erdészeti igazgatója, Pálincás Ákos jóváhagyásával Kele Ernő traktoros végezte el. Az április végére elkészült új partfalban már az idén megtelepedett néhány pár gyurgyalg.

Darázsai Zsolt

Egyesületünk főállású munkatársait a budapesti Központi Iroda koordinálja. Kollégáink jelentős része azonban nem itt, hanem országszerte elszórtan dolgozik. A fővárosban az ügyvezető igazgató, a természetvédelmi, a társadalmi kapcsolatokért felelős, a gazdasági és a helyi csoportok feladatait szervező osztályok kollégái tevékenykednek. Az MME szervezeti felépítéséről és a működésünket szabályozó dokumentumokról is tájékozódhat a honlapunkon (mme.hu > Kapcsolat).

TÁRSADALMI KAPCSOLATOK OSZTÁLYA

A 2016-ban megjelent Madárhathatározó és a 2017-ben indult Kételtű- és hullóhatározó ingyenes mobiltelefonos alkalmazás után 2022 májusában megjelent Magyarország első mobiltelefonos emlőshatározó alkalmazása. A szokás szerint a Farkaskölykök Ifjúsági Egyesület és az MME közös fejlesztésével készült app a hazánkban előforduló nyolcvanöt emlősfaj terepi azonosításához nyújt segítséget ugyanennyi színes illusztrációval, egyes fajokhoz lányommintázattal és részletes fajleírásokkal. Az alkalmazás Android- és iOS-rendszereken is fut.

ELSŐ KFO- FELMÉRÉSEM TÖRTÉNETE

2015 körül kezdtem el fotózni és ezzel egy időben madarászni is. Eleinte csak a közvetlen környezetemben figyeltem a leggyakoribb fajokat, amely esetemben a várost jelentette, majd fokozatosan bővült az élőhelyek listája. Már akkoriban szimpatikus gondolat volt a helyi csoporthoz való csatlakozás és annak munkájába való bekapcsolódás, de ez végül külföldi munka miatt elmaradt. Ezt pótolva tavaly októberben ellátogattam Sumonyba az Európai Madármegfigyelő Napok keretében többedmagammal, és nem sokkal később tagja lettem az MME Baranya Megyei Csoportjának.

Ez év januárjában önkéntesként is jelentkeztem különböző feladatokra: vörösvércse-költőodúk, gyöngybagoly-költőládák, feketególya-fészkek ellenőrzése és a közép feszültségű oszlop felmérés (KFO). Egyelőre utóbbi felméréseket végeztem, igyekeztem nagy területet bejárni, erről tudok beszámolni.

A márciusi hosszú hétvége alatt megcsináltam az első és a második felmérésemet is. Elsőként egy hosszabb, tíz kilométeres szigetelt vezetékszakszást ellenőriztem Gyód és Szava között, itt két találat volt, mindkettő holló: egy kevés tollmaradvány a szakasz elején és egy régebbi tetem az egyik oszlopon a szakasz végén. A második szakasz egy rövidebb rész volt, itt egy hulladéklerakó miatt jelentős számú madár fordult meg. A telephez legközelebb eső oszlopos transzformátorállomás és a vele szomszédos feszítőoszlop alatt sajnos tizenkét régebbi maradványt és tetemet találtam, nagyrészt hollókat, szarkát és sajnos fokozottan védett barna és vörös kánya maradványait is. Ezt a két oszlopot nem olyan régen szigetelték, és kiülöket is kihelyeztek korábbi madárpusztulások miatt. Friss tetemet itt szerencsére nem találtam, reméljük, a további ellenőrzésekkor sem lesz újabb.

Nagy valószínűséggel így is kisebb a találatok száma a tényleges madárpusztulásnál. Összetalálkoztam egy helyi vadászszal, aki elmondta, csodálkozik, hogy egyáltalán marad valami

Leesett szigetelőpapucs töredéke

Egyetlen oszlop alatt talált koponyák egy része

az oszlopok alatt, mert sok a területen a sakál, de róka is akad bőven, akik rájárnak, és elhordják a tetemeiket.

A szakasz maradvány tizenegy szigetetlen oszlopára jutott még egy friss, nem merev, és egy régebbi hollótetem, két egerészölyv maradványai, továbbá az egyik oszlop alatt csontváz koponya és tollak nélkül, így itt meg sem próbáltam az azonosítást.

A maradványok egy részét olyan helyeken találtam, ahol nagyon közel vannak a fasorok az oszlopokhoz, ennek ellenére a találatok és egyéb nyomok alapján úgy tűnik, az oszlopokat rendszeresen választják kiülöhelyként a madarak. Amíg arra vártam, hogy felvegyenek autóval, még ellenőriztem egy kisebb, szigetelt szakaszt is, növelve a felmért oszlopok számát. Itt minden rendben volt, nulla találat.

A felmérést záró adminisztráció közben már elhatároztam, hogy egy másik, hosszabb szakaszt is megnézek Szőke és Szalánta között, amit egyeztettem is Gaszler Péterrel, a Baranya Megyei Csoport KFO-koordinátorával. Ahogy eljött a hétvége, már mentem is a területbejárásra. Péternek is elmondtam, hogy ezt a területet nem ismerem annyira, mint az előzőeket, így majd menet közben derül ki, milyen a terep. Nagyon sok volt a leesett, hiányzó szigetelőpapucs ezen a vezetékszakszason, egy részüknél már a darabjaikat sem találtam az oszlop környékén a szántóföldi területeken. Ami a terepet illeti, Szőkénél az erdön keresztül húzódó rész jól járható volt, egy kis vízfolyást kellett csak átlépni. A Szilvási-mellékágnál viszont meg kellett küzdenem a tereppel, irtást is régen végeztek a vezetékek alatt. Elég hosszan és viszonylag szélesen egy nádas, mocsaras, dagonyás rész húzódik a patak mentén, amelyet ráadásul egy szedres követ, így egy kis kihívást jelentett, kalandos volt az átkelés. Ahogy elértem a szántóföld szélét, onnan már egyszerű séta következett. A hat kilométeres KFO-túráim második felében is volt sajnos két találat: egy egerészölyv és az utolsó oszlopnál egy balkáni gerle maradványa.

A felmérések során a sok elszomorító maradvány mellett szerencsére bőven akadt egyéb látnivaló is útközben. Találkoztam többek között vörös kányákkal, kékes rétihéjakkal, nagy őrgébiccselel, láttam nagy csapat seregélyt hajtó karvalyt, fészken kótló hollót, az erdőszéleken harkályfélét. Az egyik helyen hamvas küllőt is hallottam kiáltani, de megpillantani sajnos nem sikerült. Láttam egy körülbelül negyven egyedből álló

szarvasrudlit napozni, őzeket és mezei nyulakat, de felfedeztem jó pár kotorékot és egy karvaly tépőhelyét, nem utolsósorban pedig gyönyörű naplementékben sétáltam a felmérések végeztével az autóiig.

A kezdőpontokra és a hazajutásban, illetve a legutóbbi szakasz utolsó oszlopsorainál is nagy segítséget nyújtott Dolmány János, aki velem együtt lett új tagja a csoportnak, nélküle nem ment volna ilyen hatékonyan a dolog.

Németvári Nóra

Frissen áramütést szenvedett holló teteme

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2022 áprilisának, májusának és júniusának legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

ÁPRILIS

A hónap első hétvégéjén egy vörhenyes fecskét láttak a naszályi Ferencmajori-halastavaknál (Lippai K. és társai). Az első héten Püspökladány határában (Kárászos) egy nem minden nap jelenet játszódott le: egy átszíneződő parlagi sas egy reznektyúkot zsákmányolt, amelynek néhány jellegzetes tollát aztán meg is találták (Konyhás S.) 1. Április második hetében a tiszalparti Nagy-tavon egy átszíneződő borzas gödény bukkant fel (Kiss M. és társai) 2, amelyet két nappal később a tömörkényi Csaj-tavon (Veszelinov O.) és a szegedi Fehér-tó felett termelkeve is észlelték (Szántó B. és társai), sőt később Tápé felett is szem elé került (Kovács E. és társai). Ugyancsak a második héten az orosházi szeméttelen egy öreg hím citrombillegetőt (Darvasi R. és társai) 3, a Földes melletti Andaházán egy rövidcsőrű ludat (Simay G. és mások), Battonya határában pedig egy reznekkakast láttak (Boldog G.). Április harmadik hetében a Püspökmolnári melletti bányatavaknál egy laposcsőrű víztaposót (Faragó Á.), a Nagyharsány melletti Szársomlyón egy öreg hím kövirigót (Veszelinov O. és mások), Biharugra közelében (Simota) pedig egy vörös ásóludat figyeltek meg (Tóth I.). A hónap negyedik hétvégéjén a geszti Begécsi-víztárolón egy öreg sarki csért (Veszelinov O.),

a Szatymaz melletti bányatavaknál egy hím citrombillegetőt (Barkóczi Cs., Katona A. Z.) 4, Debrecen külterületén, a várostól keletre pedig egy öreg, világos színváltozatú törpesast láttak (Csapó B.). Április negyedik hetében az apaji Ürbői-halastavakon (Nyúl M. és társai), Szihalom határában (Fitala Cs. és társai) és a nyiregyházi Szelkő-tónál (Laposa D.) egy-egy öreg hím citrombillegetőt 5, a fertőújlaki Pap-réten két öreg indiai ludat (Hadarics T.), a Csongrád melletti roncsderbipályán egy vörösfejű gébicset (Lakatos J., Lakatos J.-né) 6, a Szalafő határában lévő Csörgőszer mellett egy öreg hím kerti sármányt (Takács Á. és mások), Girincs közelében egy törpesast (Seres N.), a Sárkeresztúr melletti Sárkány-tónál pedig egy pár vörös ásóludat figyeltek meg (Kovács N.) 7. A hónap utolsó napjaiban Baja mellett egy vörösfejű gébicset (Kalocsa B. és társai) 8, a hahóti tőzgebányatavaknál pedig két hím citrombillegetőt láttak (Bognár E. Sz., Bognár Sz.). Debrecenben, Szegeden 9 és Hódmezővásárhelyen 10 2022-ben is költöttek havasi sarlósfecskék: az ismert debreceni költőhelynél április közepén (Veszelinov O.; Tar I.), a szegedi (Vizler Cs.) és a hódmezővásárhelyi költőhelyeknél (Gyarmati G.) a hónap harmadik hetében jelentek meg a madarak.

Fotó: Konyhás István

Fotó: Konyhás István

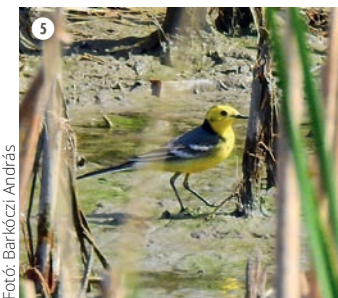
Fotó: Kiss Mónika

Fotó: Sárközi Edvin

Fotó: Barkóczi Csaba

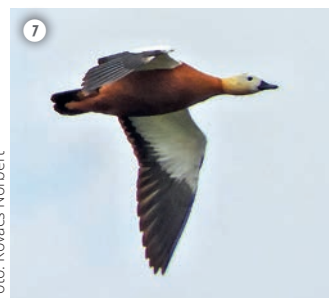
Fotó: Barkóczi András

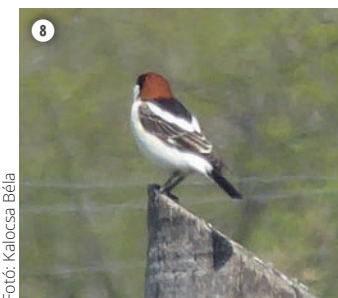
Fotó: Orosz János

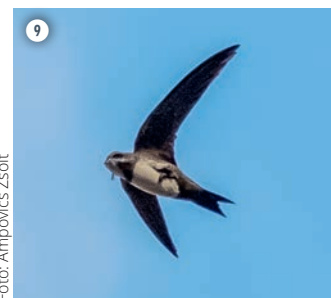
Fotó: Lakatosné Dudás Márta

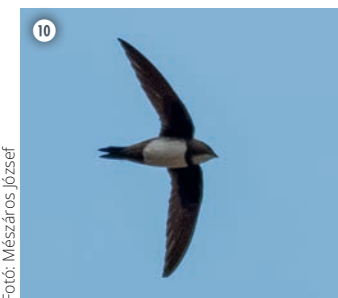
Fotó: Kovács Norbert

Fotó: Kalocsa Béla

Fotó: Ampovics Zsolt

Fotó: Mészáros József

MÁJUS

A hónap első napjaiban a hahóti tőzgebányatavaknál még látták az április végén ott megfigyelt citrombillegetők egyikét (Gál Sz. és társai) 11, a Hortobágyi-halastónál pedig egy öreg törpesármányt került szem elé (Tar J., Katona J.) 12 – a törpesármányt ez a tizenhatodik előfordulása Magyarországon. Május első hetében a Duna baracsi szakaszán két öreg halászsírályt (Sápi T. és mások) 13, Mezőtúr határában (pusztabánrévei rizsföldek) egy öreg terekcankót (Kaczkó Á.), egy Baja mellett épülő napelempark területén egy öreg hím kövirigót (Kalocsa B. és társai) 14, a Fertőn (Rákosi-öböl) pedig egy öreg kenti csért figyeltek meg (Mogyorósi S.) 15. A hónap második hetében a Zalaszentmihály melletti Nagy-réten egy öreg hím citrombillegetőt (Gál Sz.) 16, a Berettyóújfalun melletti Andaházán egy átszíneződő halászsírályt (Zöld B. M., Simay G.), a tömörkényi Csaj-tavon pedig egy átszíneződő borzas gödényt került szem elé (Barkóczi Cs., Katona A. Z.) 17. Ugyancsak a második héten jelent meg az idei első karmazsinpirók a Kőszeg melletti Abért-tónál (Kóta A.), a hortobágyi Fényes-halastavon egy öreg terekcankót (Tar J.) 18, a hatvani cukorgyári ülepítőtavakon egy öreg vándorpartfutót (Molnár M. és társai) 19, a tömörkényi Csaj-tavon egy hím citrombillegetőt (Barkóczi A. és társai) 20, a fertőújlaki Nyéki-szálláson pedig két öreg indiai ludat láttak (Pellingner A., Burda B.) 21. Május harmadik hetében sokszor látták még a Csaj-tavon a borzas gödényt (Kovács V. és mások), a hortobágyi Dinnyési-halastavon egy öreg terekcankót (Balla D.) 22, a fertőújlaki Borsodi-dűlőben két öreg, fogságból szökött (tenyésztői gyűrűt viselő) indiai ludat (Hadarics T. és mások), Pécsen (Tuskésré) egy öreg hím vörösfejű gébicset (Schmidt B.) 23, az apaji Szűnyog-pusztán egy öreg, sötét színváltozatú törpesast (Szelőczai I.), a Hortobágyon két törpevízicsibét (Veszelinov O., Szilágyi A.), Lengyeltötiben egy éneklő hím karmazsinpirókot (Vasuta G.), a hortobágyi Vókonyán két öreg terekcankót (Ecsedi Z. és mások), Kisújszállás határában pedig egy feketeszárnyú székicsért észlelték (Veszelinov O., Kiss Á.). Május negyedik hetének első napjaiban a szegedi Izabella hídon fészkelő sarlósfecskék között egy világosabb példányt figyeltek meg, amelyet halvány sarlósfecskének határoztak (Engi L.) 24, bár a madárról jó fényképek készültek, faji hovatartozásáról megoszlanak a vélemények, egyesek szerint halvány sarlósfecske, mások szerint viszont csak egy kopottabb tollazatú sarlósfecskéről van szó. A hónap negyedik hetében a Debrecen határában lévő Pallag közelében egy törpesast (Emri T.), Ipolyvece mellett (Selmeczi Kovács Á.) és Mária-kálnokon egy-egy átszíneződő hím karmazsinpirókot (Spakovszky P. és társai), a debreceni Nagyerdőben egy hím kis héját (Tar J., Kecskés J.; Veszelinov O.), a Fertő nyugati részén egy valószínűleg fogságból szökött alaszakai ludat (Polgárné Dornai K.) 25, a fertőújlaki Nyéki-szálláson három kenti csért (Hadarics T.), a Kapuvár határában elterülő Osló-Hanyban két öreg indiai ludat (György E., Danyi Á.), a tömörkényi Csaj-tavon egy tojó vörös ásóludat (Nagy T.), Balmazújváros felett pedig egy világos színváltozatú törpesast figyeltek meg (Tóth Á. J.). A hónap legvégén egy fakó keselyűt fényképeztek a Süttő melletti úgynevezett Auerbányában (Baranyai J.), a Hortobágyon pedig ismét észlelték egy törpevízicsibét (Veszelinov O.).

Fotó: Gál Szabolcs

Fotó: Tar János

Fotó: Sápi Tamás

Fotó: Kalocsa Béla

Fotó: Mogyorósi Sándor

Fotó: Gál Szabolcs

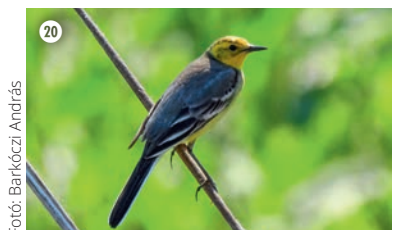
Fotó: Barkóczi Csaba

Fotó: Tar János

Fotó: Molnár Márton

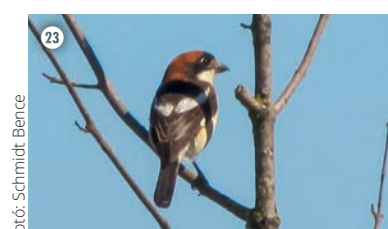
Fotó: Barkóczi András

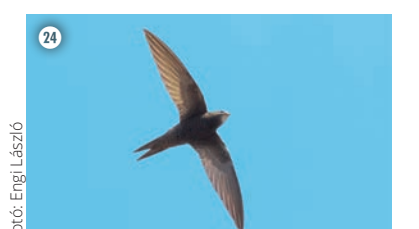
Fotó: Hadarics Tibor

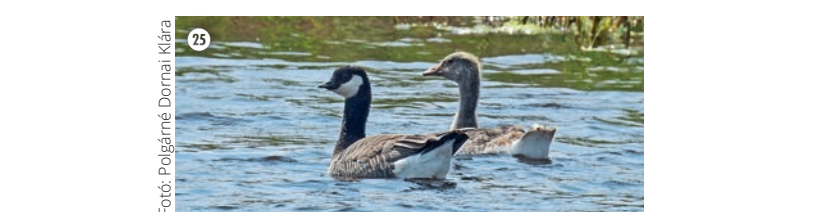
Fotó: Balla Dániel

Fotó: Schmidt Bence

Fotó: Engi László

Fotó: Polgárné Dornai Klára

JÚNIUS

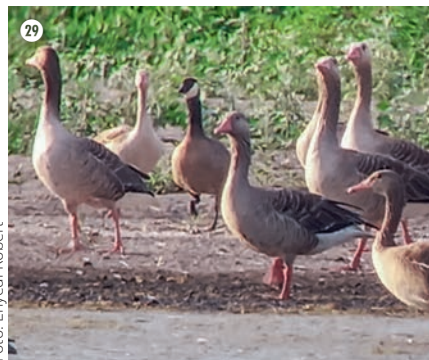
A hónap elején a szegedi Izabella hídnál ismét észlelték a halvány sárlósfecskének határozott madarat (Engi L.). Június első hetében a Velencei-tavon egy öreg sarki csértlé (Takács Á.), Nagykőrűn egy átszíneződő him karmazsinpirókot (Rimóczi Á.), a Berettyóújfalu határában lévő Andaházán egy átszíneződő vékonycsőrű sirályt (Simay G. és társai) 26, Szentendre felett egy ékfarkú halfarkast (Szász E.), Jászkarajenő mellett (Nagygát-tó) egy törpevizicsibét (Csibrányi B.), Tiszaalpar közelében pedig egy zöld gyurgyalagot észlelték (Vass T. és mások) 27 – a zöld gyurgyalagnak ez a második előfordulása Magyarországon. A hónap második hetében a Szegedi-fertőn egy alaszakai ludat (Mészáros Cs.), Tiszasas határában (Alpári-Holt-Tisza) pedig egy világos színváltozatú törpesast láttak (Kiss Á., Laposa D.). Június harmadik hetében a tömörkényi Csaj-tavon egy tojó vörös ásóludat (Nagy T.), Dévaványa külterületén egy világos színváltozatú törpesast (Veszelinov O.), Horány és Alsógöd között a Duna felett két kenti csértlé (Kisari Sz.), a fertőújlaki Nyéki-szálláson egy átszíneződő nyílfarkú

halfarkast (Molnár B.), a Duna verőcei szakasza felett három öreg kenti csértlé (Selmeczi Kovács Á.), a fertőújlaki Borso-di-dűlőben pedig két indiai ludat figyeltek meg (Tislér D.). A hónap negyedik hetében Egyek határában (Völgyes) nyári ludak között egy vetési ludat (Katona J.) 28, Ásványráró felett egy fakó keselyűt (Boleska D., Boleska D.), Deszk felett pedig egy sötét színváltozatú törpesast láttak (Tölgyesi Cs. és társai); illetve ismét szem elé került a Szegedi-fertőn korábban már megfigyelt alaszakai lúd (Mészáros Cs.; Enyedi R.) 29, Pusztaszer külterületén a tojó vörös ásólúd (Fodor A.) 30, a szegedi Izabella hídnál pedig a halvány sárlósfecskének gondolt madár (Fodor L.). A hónap utolsó hetében a havasi sárlósfecske már ismert szegedi költőhelyén kívül a faj egy másik fészkelőhelyét is megtalálták Szegeden, a Keresztöltés utcában (Bede Á.) 31. Június utolsó napjaiban a Kunszentmiklós melletti Nagy-réten egy pártásdarut (Györfy H., Lóránt M.), Kenderes határában (Németh L.) és a balmazújvárosi Magdolna-pusztán (Világosi J. és társai) 32 pedig egy-egy törpesast figyeltek meg.

Fotó: Simay Gábor

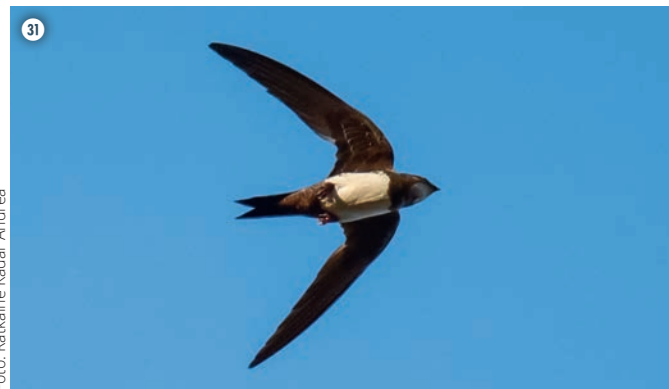
Fotó: Vass Tamás

Fotó: Katona József

Fotó: Enyedi Róbert

Fotó: Fodor András

Fotó: Rátkainé Kádár Andrea

Fotó: Világosi János

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak. Amennyiben érdeklődik a ritka madarak hazai előfordulásai iránt, csatlakozzon az MME Ritkaságvadász Szakosztályához, e-mail: ritkamadarak@mme.hu.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

Piros nyíl mutatja a rethéja fészkelőhelyét (fotó: Wágner László)

BARNA RÉTIHÉJA ÉS BÜTYKÖS HATTYÚ EGYÜTT FÉSZKELÉSE

2022. május 1-jén Drávapalkonyára hívtak egy sérült füstifecske miatt. Hazafelé a régi Fekete-víz töltésén mentem. A meder körülbelül tíz méter széles, húsz-harminc méter hosszú nád-foltokkal. Drávacsehi határában az egyik nád-folt kiritkult részén észrevettem egy bütyköshattyú-fészket. Lementem a víz széléhez, ekkor a nádasból felrepült egy tojó barna rétihéja. A sűrű nádban mintha fészkek lett volna, de nem voltam biztos benne. Pár nappal később ismét arra mentem. A víz széléhez érve ugyanarról a helyről repült ki a tojó barna rétihéja. Ekkor már biztos voltam abban, hogy ott fészkek van. Úgy terveztem, megvárom, amíg a bütyköshattyú-fiókák kikelnek, utána bemegyek a rétihéja fészkehez. Május 24-én mellcsizmában érkeztem a helyszínre. A hattyú még mindig a fészken ült, de közeledtemre leszállt róla, és elúszott. A rétihéja ismét kirepült a nád-foltból, bementem a fészkehez: négy tojás volt benne. Utána átmentem a hattyúfészkekhez, amelyben hat tojás volt. A két lakott fészkek között nyolc méter volt a távolság. Az eset azért is érdekes, mert négyszáz méterre egy négyhektáros, náddal, gyékénnyel sűrűn benőtt tározó van, ahol fészkelhetne a barna rétihéja.

Wágner László

BODZA ODVAS GYÖKERÉBEN FÉSZKELŐ BARÁTCINEGE

2022. május 4-én Karancslapujtón, a Cinegés-hegyen madárfészkeket kerestem. Egy akác-bodzás árokban nézelődtem, amikor cinegefiókák eleséget kérő hangja ütötte meg a fületem. A hangok egy elszáradt bodzacsonk üreges törzséből jöttek. Hitetlenkedve néztem, hogy ebben a vékony törzsben hogyan

férhetnek el a fiókák. Félrehúzódtam, és nemsokára megjelent egy barátcinegepár, csőrükben eleséggel, és rögtön berepültek etetni a már tollas fiókáikat. Nem hagyott nyugodni a dolog, két hét múlva visszamentem, és kifordítottam a földből a bodzát. Alulról nézve a gyökérzet tönkjében rögtön szemembe tűnt a kitéremkedő fészkek alja. Hazavittem, és darabjaira szedve a bodzát a következőket állapítottam meg: a hosszúság bejárat nyílás a legszélesebb pontjánál 3,5 cm, a törzs külső átmérője 7,5 cm, a belső 4,7-5 cm, a törzsüreg a fészkekig 50 cm hosszú volt. A fészkek az odúban közvetlen talajszint alatt helyezkedtek el. Az üreg vízszintes mérete 11x6 cm volt. A fiókák végül sikeresen kirepültek. 2018. május 16-án találtam már bodzában

Bodzodvas gyökerében fészkelő barátcinege. Az elvágott törzsben (jobbra) jól látható a fészkelőüreg (fotó: Rozgonyi Sándor)

tollas fiókákkal barátcinege fészket. Egy ikertörzsű idős bodza elágazása alatti tizennégy centiméter átmérőjű tövének üregében, húsz centiméterre a talajszint felett.

Rozgonyi Sándor

BÜTYKÖS HATTYÚ FÉSZKELÉSE DÉL-BARANYÁBAN

Területbejárás során gyakran bukkantam bütyköshattyú-fészkekre. Ez adta az ötletet, hogy szisztematikusan járjam végig a lehetséges revíreket. Időnként egészen extrém helyen került elő fészkek. Április közepén vadászok szólaltak, hogy van egy bütyköshattyú-fészkek a Fekete-víz Nádiga-pusztai részén. Itt a meder körülbelül tíz méter széles, kevés náddal a bal part közelében. A fészkek körülbelül két és fél méterre volt a parttól, melynek közelsége miatt sok esélyt már a megtaláláskor sem adtam a sikeres költéshez. Sajnos nemcsak a tojások, de a tojó is róka vagy sakalok áldozatául esett. A megtalált tíz fészekből még egy lett fészkekragadozók martaléka. Ez a fészkek egy keskeny, mesterséges tóban volt, ahol a nádas egy-két méter széles. A fészkek a nádas víz felőli szélén épült. A megtaláláskor három tojás volt benne. Két héttel később már üres volt a fészkek, és a hattyúk sem voltak a tóban. A megtalált fészkekhez egy kivétellel nem mentem be, így a fészkenkénti tojás-

Fotó: Wágner László

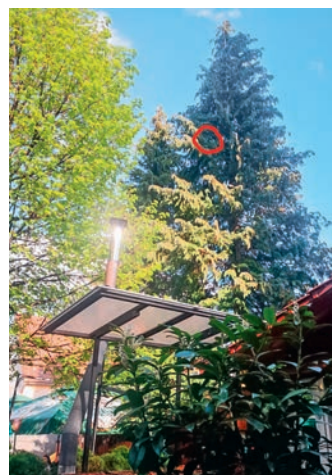
számot nem tudom. Egy esetben a fészket nem találtam meg, de május 24-én pár napos fiókákat vezető hattyú párt láttam az öreg Fekete-víz drávacsehi szakaszán. A közelben lévő, általam ismert fészkekben akkor még kotlott a hattyú. Ezen a részen körülbelül húsz méter széles a meder, és teljes szélességében sűrű a nád. Feltételezésem szerint itt lehetett a fészkek. A drávapalkonyai község határában van egy mesterséges tó, ahol 2020-ban hat fiókat neveltek a hattyúk, de 2022-ben itt nem volt költés, mint ahogy a mailáthpusztai tározóban sem. Ezzel szemben a nyolchektáros Kisinci-holtágban két pár is sikeresen költött. 2020-ban az öreg Fekete-víz drávapalkonyai hídjának keleti oldalán tizenegy, a nyugatin kilenc fiókat neveltek a hattyúk. Itt 2022-ben is két lakott fészkek volt, egymástól körülbelül háromszáz méterre. A bejárt területen minden lehetséges fészkek helyet elfoglaltak a hattyúk. A fiatal párok már csak olyan helyeken tudnak fészkelni, ahol könnyen fészkekrablók áldozatául eshetnek. Lásd a fenti két esetet.

Wágner László

ÉTTEREM UDVARÁN KÖLTŐ LÉPRIGÓ

Zalakaros Kilátó Borozó nevű vendéglőjében ebéd közben lettem figyelmes, hogy az étterem közepén álló hamisciprusba léprigó hord táplálékot. A fészkek is tökéletesen látszottak, amely nagyrészt mohából készült, de tartalmazott bálamadzagot is. Az egyórás ottlétem alatt hatszor etettek a madarak, amelyeket csep-pet sem zavart a zsvíj.

Györig Előd

Fotó: Bóna Krisztina

FEKETE RIGÓ ROZSDAFARKÚ TÁLCÁJÁBAN

A Madártávlat 2021. téli számában jelent meg Haraszthy László tollából egy cikk – Ellenségek védelmében? – melyben számos példát mutatott be arról, hogy a madarak olyan helyen építettek fészket, ahol viszonylag a közelükben éltek az „ellenségeik.” Itt elsősorban az ember közelségét említeném. Ehhez a remek adatsorhoz kívánok egy újabb megfigyeléssel hozzájárulni. Lakásunk teraszán hosszú évek óta van egy fészkelődoboz kihelyezve a házi rozsdafarkúak számára, amelyet minden évben elfoglaltak, és költöttek is benne. Ez évben

Fotó: Legény András

azonban egy fekete rigó jelent meg, és kezdett fészkekrakásba. Tartottam tőle, hogy az állandó mozgás, ajtócsapkodás miatt végül is feladja. De nem, a madár – mint a fénykép is mutatja – ül a tojásain, és tűri, hogy két méterre tőle dumaparti, takarítás, ajtónyitogatás menjen. Időnként kinéz a fészkből, és nyugtázza, hogy ott vagyunk, majd ül tovább.

Legény András

MEZEI VERÉB FÉSZKELÉSE POSTALÁDÁBAN

A postaládában költő széncinegék már egyre gyakrabban előfordulnak, de mezei veréb fészkeléséről én még túl sokat nem olvastam. 2022 januárjában Fertőújlak mellett, a Hansági-főcsatornán található csónakház falán található postaládában találtam egy vélhetően mezeiveréb-fészket, amely szépen kitöltötte a postaládát.

Fotó: Györig Előd

Györig Előd

ÖRVÖS GALAMB FÉSZKELÉSE BELSŐ KÖRFOLYOSÓN

A Budapest VIII. kerületében található Mátyás téri ház IV. emeletén lévő körfolyosón kezdett költeni egy pár örvös galamb. Fészkeket egy folyamatosan használt bejárati ajtó fölé építették, az ott található díszítőelemre. Az építés nem ment simán, mert bár a díszbe valaki korábban szögeket vert a galambok elriasztására, az első gallyak folyamatosan a földre hullottak. Végül éppen a szögek segítettek a fészkek megtartását. A fo-

Fotó: Haraszthy László

lyamatos kotlás és szorgalmas fiókanevelés eredményeként mindkét fióka felnőtt, de a május 19-ei kirepüléskor az egyiket baleset érte, reggel a körfolyosón feküdt elpusztulva.

Márta Kriszta

ÖRVÖS GALAMB KÖLTÉSE PARLAGI GALAMB KORÁBBI FÉSZKÉBEN

Lapunk korábbi számában már beszámoltunk az örvös galambok épületeken történő egyre gyakoribb költéséről, ami jól jelzi a faj alkalmazkodóképességét. Részben ennek a tulajdonságuknak köszönhető, hogy az elmúlt évtizedekben állományuk jelentős mértékben emelkedett, különösen városi környezet-

Fotó: Bagyura János

ben. 2022. május 5-én Budapesten, egy oldalról nyitott raktár-épület tetőszerkezete alatt figyeltem meg egy kotló példányt. Ennek a költésnek az volt az érdekessége, hogy ugyanazon a helyek korábban parlagi galambok költöttek sikeresen.

Bagyura János

[Szerkesztői megjegyzés: Az örvös galamb urbanizációja néhány évtizeddel ezelőtt kezdődött, és mára elérte vélhetően utolsó fázisát, amikor már egyre gyakrabban választanak fészkek helyül egy-egy épületet. Jelen esetben egy olyan

épületen történt a költés, amelyet folyamatosan használnak a lakók. Vélhetően az egyre növekvő számú városi állományoknál hasonló jelenség az idő előrehaladtával egyre gyakoribb lesz. Fontos lenne, hogy ezt a folyamatot nyomon kövessük, ezért várjuk a hasonló költésekről szóló beszámolókat.]

SZAJKÓ KÖLTÉSE VÉRCSELÁDÁBAN

2019-ben Nagynyáradon, egy belterületi, körülbelül kétezer négyzetméteres akácosban kihelyezett vércseládban szajkó kezdett költésbe, a kotló madarat az ellenőrző tükörben vettem észre. Sajnos a szajkó leugrott a négy tojásról, és a költés nem is folytatódott tovább, később a tojások is eltűntek a ládából. Ez a láda 2017-ben került ki azzal a céllal, hogy erdei fülesbaglyokat csábítson költésre. Az aljzatra sóder került, a szajkó erre építette a fészket. 2019-ben körülbelül húsz méterrel odébb, kicsit nyíltabb területen egy másik vércseládat is kihelyeztem. Ebben meg is telepedtek és sikeresen költöttek is az erdei fülesbaglyok.

Fotó: László Csaba

László Csaba

SZÜRKE LÉGYKAPÓ KÖLTÉSE MOLNÁRFECSKEFÉSZKÉBEN

Egerben, a Markhot Ferenc Oktatókórház és Rendelőintézet egyik régi szárnyánál jártam 2022. június 9-én, amikor a belső udvarban a jellegzetes „légykapós” módon vadászó szürke légykapóra lettem figyelmes. Ezt követően madárfiókák kéregető hangját hallottam nagy magasságból. Ekkor vettem csak észre, hogy a rossz állapotú épület homlokzatának tetején, az eresz alatti díszítő stukkóelem védelmében két régi molnárfecskefészkek van. Ezek közül a jobb oldali, félig hiányos fészkek lakott volt, ráadásul a szürke légykapó három, már fedőtolla-

Fotó: Misik Tamás

kat növesztő fiókjába szorongott benne. Utána „botlottam” csak bele a földön egy negyedik társukba. Június 15-én visszamentem, hogy fotókat készítsék a ritka bérlőkről. Azonban a fészkek már üres volt; a fiókákat sikeresen kirepülhettek, mert a belső udvar parkjában láttam a szülőket, és hallani lehetett a fiatalok kéregető hangját.

Misik Tamás

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt eredmények tájékoztató jellegűek, és a 2022. június végéig beérkezett adatok alapján készültek.

A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet. Az MME-honlap (mme.hu) > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszlévelemben.

GÓLYATÖCS

Egy gyűrűs gólyatöcsöt figyeltek meg 2022. március végén a Fertő–Hanság Nemzeti Park Borsodi-dűlő nevű szikes taván (Győr-Moson-Sopron megye, Hadarics Tibor). A madáron csak fémgyűrű volt, de elegendő jó minőségű, nagy felbontású fénykép készült, amelyek alapján összerakható volt a teljes gyűrűszám. Ezt a gólyatöcsöt fióka korábban gyűrűzték 2007 nyarán Csehországban (Dél-csehországi kerület). Ez az első, cseh gyűrűs

Fotó: Hadarics Tibor

rűs gólyatöcs, amely megkerült Magyarországon. Csehországban ez idáig kevesebb mint harminc gólyatöcsöt gyűrűzték, így ez egy igen szerencsés megkerülési adat. A gyűrűzés és a mostani megfigyelés között tizenöt év telt el, ezzel a madár jelenleg a legidősebb megkerült gyűrűs gólyatöcs.

Magyarországon korábban tizenegy, külföldi gyűrűs gólyatöcs került meg, ezek Franciaországban (Vendée), Olaszországban (hét példány), Portugáliában (Estremadura), Szerbiában (Vajdaság) és Spanyolországban (Baleár-szigetek) jelölt példányok voltak.

A gólyatöcs széles elterjedésű faj, a legtöbb kontinensen állandó, európai és közép-ázsiai állománya vonuló. A hazai gólyatöcsök Afrika vizes élőhelyein és partvidékén telelnek,

ahonnan március-áprilisban érkeznek vissza. Kopár, sekély vízborítású helyeken költ, általában laza telepeket alkot.

GULIPÁN

2022. április végén egy hazai, színes jelölésű gulipánt figyeltek meg Csehország délkeleti részén (Dél-morvaországi kerület). Ez az első, Csehországban megkerült, magyar gyűrűs gulipán. A madarat első éves korában gyűrűzték 2019. augusztusban a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Koleszár Balázs). Ugyanezt a példányt 2020. márciusban már Spanyolországban is látták, Sevilától nem messze.

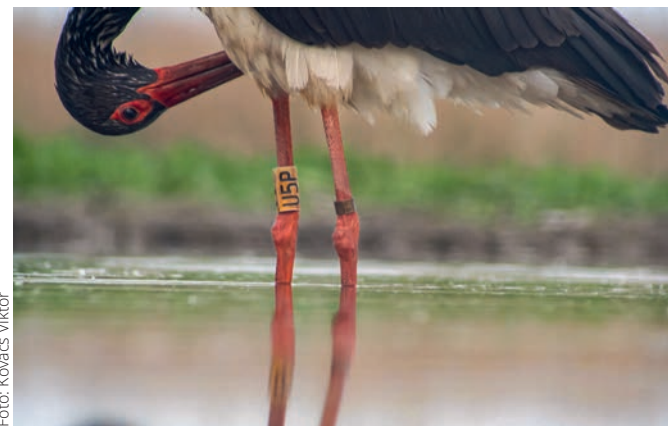
Egy másik magyar gyűrűs gulipánt 2022. június közepén Havasalföldön figyeltek meg. Ez az első, hazai jelölésű gulipán, amely megkerült Romániában. A madarat három héttel korábban gyűrűzték Akasztó határában (Bács-Kiskun megye, Sági Tamás). Az egyedi kódú jelölőgyűrűk mellett a madárra műholdas nyomkövető is került.

A gulipán fokozottan védett, rendszeres fészkelő partimadarunk. Márciustól novemberig lehet megfigyelni a sík vidéki szikes tavakon vagy sekély, időszakos kiöntéseken, tavakon. Vonuló faj, a telet elsősorban a Földközi-tenger partvidékein tölti.

FEKETE GÓLYA

2022. májusban egy ukrán gyűrűs fekete gólyát figyeltek meg Tömörkény mellett, a Csaj-tavon (Csongrád-Csanád megye, Kovács Viktor). Ez az első, Ukrajnában jelölt fekete gólya, amely megkerült Magyarországon. A madarat fiókaként gyűrűzték 2020-ban Nyugat-Ukrajnában, Lvivtől nem messze.

2022. június elején egy másik, gyűrűs fekete gólyát Szolnoktól nem messze, a Tisza mellett figyeltek meg és fényképeztek

Fotó: Kovács Viktor

Fotó: Monoki Ákos

le (Jász-Nagykun-Szolnok megye, Monoki Ákos, Nagy Gábor). Ezt a madarat fióka korában gyűrűzték a Duna ártéri erdejében, Hercegszántó határában (Bács-Kiskun megye, Kalocsa Béla) 2003 júliusában. Jelenleg ez a legidősebb megkerült gyűrűs fekete gólya. A madár nem először került szem elé, az eltelt tizenkilenc év alatt összesen tizenegy megfigyelése van, ami a távcsővel, teleszkóppal leolvasható jelölőgyűrűjének köszönhető. Egy alkalommal, 2005-ben Izraelben is megfigyelték a vonulási időszakban. A többi megfigyelési adata itthonról érkezett, minden alkalommal a fészkelőterületén, a Tisza hullámterében látták a madarat.

A fekete gólya zavartalan, zárt erdőkben fészkel, leggyakrabban folyók sűrű, ártéri erdejében. Hosszú távú vonuló, a telet Afrikában, a Saharától délre töltik.

NAGY KÓCSAG

Egy színes gyűrűs nagy kócsagot fényképeztek le 2022. június elején Békéscsaba határában (Békés megye, Mülek László). A madarat fióka korában gyűrűzték 2010-ben Köröstarcsa

Fotó: Mülek László

mellett (Békés megye, Boldog Gusztáv), a mostani megfigyelési helyétől huszonhét kilométerre. Bár az eltelt tizenkét év alatt nem került szem elé, feltételezhető, hogy ezen a területen fészkel rendszeresen. Jelenleg ez a harmadik legidősebb, hazai gyűrűs nagy kócsag a magyar madárgyűrűzési adatbankban.

A nagy kócsag – a természetvédelem címermadara – rövid távú vonuló. A vonulásuk szeptemberben kezdődik, de még novemberben is sok helyen látni. Egyre nagyobb számban tellet át a Kárpát-medencében.

PAJZSOSCANKÓ

Az elmúlt időszakban két, figyelemre méltó, színes gyűrűs pajzsoscankó adata is bekerült a hazai madárgyűrűzési adatbankba, amelyeket a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban, a Fertőújlak közelében elterülő Borsodi-dűlőben figyeltek meg tavasszal (Győr-Moson-Sopron megye, Pellingner Attila, Hadarics Tibor). Az egyik egy ukrán gyűrűs példány, amelyet 2020. július 20-án

Fotó: Hadarics Tibor

gyűrűztek a Tylihul-folyó torkolatvidékén (Mikolajivi terület, *Oleg Formanyuk*). Ez az első Ukrajnában gyűrűzött pajzsoscankó, amely megkerült Magyarországon.

A másik megfigyelt pajzsoscankót első éves korában, 2019. augusztus végén gyűrűzték Délnyugat-Norvégiában egy part menti szigeten (Giske). Ez a madár nem először került szem elé, 2019 szeptemberében Skóciában, az Orkney-szigeteken, majd 2020. áprilisban Északnyugat-Wales partvidékén is látták. Ez a második, norvég gyűrűs pajzsoscankó, amely megkerült Magyarországon. 2006-ban egy botulizmus miatt röpképtelen példányt találtak Pusztaszer környékén, amelyet 2001-ben gyűrűztek ugyanazon a helyen, ahol a most megfigyelt madarat is.

Korábban negyvenegy, külföldi gyűrűs pajzsoscankó adata került be a magyar madárgyűrűzési adatbankba. Ezek közül a legtöbbet Hollandiában (Frízföld, tizenkét példány), Fehéroroszországban (Turov határában, tíz pld.), valamint Finnország több területén (hat pld.) gyűrűzték. Ezeket kívül Csehországban, Németországban, Norvégiában, Olaszországban, Svédországban, Ukrajnában és Afrikában, Maliban és Szene-gálban jelölt példányok kerültek meg itthon.

A pajzsoscankó Eurázsia északi részének nedves, mocsaras területein fészkel. Hosszú távú vonuló, a Kárpát-medencén átvonuló állomány a telet Afrika Szaharán túli területein tölti. Ősszel és tavasszal nagy számban lehet megfigyelni árasztásokon, vizenyős gyepeken, halastavakon.

VÖRÖS VÉRCSE

2022. áprilisban egy magyar gyűrűs vörös vércse került kézre Tunéziában. A madár egy karvaly befogására specializálódott vadász hálójába akadt. A gyűrű leolvasását követően a vércsét szabadon engedték. Ez az első, Tunéziában megkerült, hazai gyűrűs vörös vércse. A madarat fióka korában gyűrűzték 2021-ben Sárkeresztúr határában (Fejér megye, *Koleszár Sándor*).

A Magyarországon eddig megjelölt harmincezer vörös vércse közül ötvenkilenc példány került meg a kontinens számos országában, valamint Európán kívül Algériában, Líbiában, Mauritániában és Tunéziában került meg egy-egy.

A hazai vörösvércse-állomány jelentős része Dél-Európába vagy Észak-Afrikába, ritkábban a Száhel övezetbe vonul, kis részük áttelel. A Kárpát-medence fontos vonuló- és telelőhelye az észak-, északkelet-európai állománynak.

FÜGGŐCINEGE

2022. május közepén egy hazai gyűrűs függőcinegét azonosítottak fénykép alapján. A faj a legapróbb madaraink közé tartozik, így a legkisebb, mindössze két milliméter belső átmérőjű gyűrűtípussal jelölik őket. A gyűrű magassága négy milliméter, rajta két sorban van a felirat, a felső sorban „BUDAPEST”, alatta pedig egy hétkarakteres gyűrűszám olvasható. Így igazi kihívás egy ilyen madár megfogás nélküli egyedi azonosítása. Erről a függőcinegéről a fészkepépítése közben készülték a fényképek Északkelet-Lengyelországban (Varmia-mazúriai vajdaság, *Marek Beblot*). A madarat 2021. októberben jelölték a Fenékpusztai Madárgyűrűző Állomáson, a Balaton part menti nádasában (Zala megye, *Benke Szabolcs*). Ez a második ilyen eset a hazai madárgyűrűzési adatbankban, hogy fényképről azonosítottak egy függőcinegét. 2020 őszén egy olasz gyűrűs példányt fényképeztek a Kis-Balatonnál (Zala megye, *Gál Szabolcs*).

Magyarországon eddig valamivel több mint hetven ezer függőcinegét gyűrűztek. Ezek közül 222 példány került meg

Fotó: Marek Beblot

külföldön, a legtöbb a szomszédos Ausztriában (ötvennégy példány), Olaszországban (negyven pld.), valamint Csehországban (huszonkét pld.). A legtávolabbi megkerülési adatok Délnyugat-Finnországból, valamint Délkelet-Franciaországból érkeztek. Lengyelországban eddig összesen kilenc, hazai gyűrűs függőcinege került meg.

Magyarországon ez idáig 243, külföldi gyűrűs függőcinege került meg, amelyeket részben a szomszédos országokban, részben a Kárpát-medencétől északra, valamint délnyugatra jelöltek.

A függőcinege elsősorban európai elterjedésű madárfaj, Európának csak a legészakabbi, valamint egyes nyugati területein nem fészkel. Elterjedési területe átnyúlik Ázsia nyugati részeire is. Sík vidéki tavak és folyók mentén, füzesekben, nádasokban fordul elő. Rövid távú vonuló, gyakran áttelel a Kárpát-medencében.

SÁRGA BILLEGETŐ

Egy hazai gyűrűs sárga billegetőt fényképeztek le 2022. április végén Ausztriában, Mosonbámfalva határában. A fotók alapján sikerült beazonosítani a madarat, amelyet 2018. augusztus elején gyűrűztek a közeli Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, *Győrig Előd*). Ez az első, hazai jelölésű sárga billegető, amely megkerült a szomszédos országban.

Az eddig Magyarországon megjelölt közel húsz ezer sárga billegető közül korábban mindössze tíz került meg külföldön, legtávolabb Nigerben két példány. A többi Horvátországban, Máltán (két pld.), Olaszországban (három pld.) és Szerbiában került meg.

A sárga billegető Eurázsia nagy részén költ, a telet Afrika Szaharától délre eső területein tölti.

Fotó: Holger Köhler

Fotó: Ian Andrews

CSERREGŐ NÁDIPOSZÁTA

Egy magyar gyűrűs cserregő nádiposztát figyeltek meg 2022. március 23-án Jordániában (Azraq Wetland Reserve, *Ian Andrews*). A madárról és annak apró, két és fél milliméter átmérőjű fémgűrűjéről készült fényképek alapján sikerült azonosítani a madarat. A megfigyelt cserregő nádiposztát 2021. augusztus 8-án gyűrűzték a Ferencmajori Madárvártán (Naszály, Komárom-Esztergom megye, *Győrig Előd*). A madár egy az évben kirepült fiatal példány volt. Mivel augusztusban ezek a madarak már mozgásban vannak, a pontos fészkelőterületét nem lehet megállapítani, de feltehetően egy Kárpát-medencei példányról lehet szó.

Ez első olyan, külföldön megkerült hazai gyűrűs cserregő nádiposztata, amelyet megfogás nélkül sikerült azonosítani. Korábban, 2012-ben már érkezett Jordániából egy cserregő nádiposztata megkerülési adata, de azt a példányt visszafogta (és dokumentálás után elengedte) egy madárgyűrűző. Azt a madarat 2011-ben gyűrűzték a Dávodi Madárvártán (Bács-Kiskun megye, *Mórocz Attila*).

Magyarországon ez idáig közel félmillió cserregő nádiposztát gyűrűztek, nagy részüket a madárgyűrűző állomásokon a fészkelést követő diszperziós és vonulási időszakban. Az itthon megjelölt madarak közül eddig 424 példány került meg külföldön, elsősorban a délnyugat-, valamint a délkelet-európai országokban. Európán kívüli országok közül még Cipruson, Száhdában, Egyiptomban, Izraelben, Marokkóban, Nigériában, valamint Törökországban kerültek meg hazai gyűrűzésű példányok.

A cserregő nádiposztata Európa nagy részén fészkel, a telet Afrikában, a Száhel régióban tölti. Az észak-európai fészkelők délnyugati irányba vonulnak, így a Kárpát-medencében csak elvétve fordulnak elő. Az itthon gyűrűzött cserregő nádiposzták közül számtalan került meg mind a délkeleti, mind a délnyugati vonulási irányból.

CSICSÖRKE

2022. május közepén egy szlovák gyűrűs csicsörkét fényképeztek le Fertőszentmiklóson, egy kerti itatón (Győr-Moson-Sopron megye, *Németh Filip*). Ez a második, szlovák gyűrűs csicsörke megkerülése itthon. A madarat 2020. szeptemberben gyűrűzték öreg tojóként Alistál mellett.

A csicsörke eredetileg észak-afrikai, dél-európai elterjedésű madár, de mára az északi területek kivételével Európa nagy részét meghódította. A hazai állomány rövid távú vonuló, a telet a mediterráneumban tölti, de egyes példányok enyhe teleken nálunk próbálják meg átvészelneni a zord hónapokat. A tél végi enyhülés után hamar visszatérnek költőhelyükre.

Fotó: Németh Filip

NATURE CANADA

Karolinai réce (fotók: Nature Canada archívum)

A Nature Canada az ország egyik legrégebbi természetvédelmi szervezete. 1939 óta több mint ötvenmillió hektárnyi terület, valamint számtalan faj megvédésében segédkeztünk. Szervezetünk a BirdLife International két kanadai partnerének egyike. Harmincöt munkatársunk a fővárosban, Ottawában dolgozik. Szerteágazó munkánkából most a Mentsük meg a madarakat – biztonságos várost a madaraknak! akciót emelném ki.

A legutóbbi, 2013-ban Ottawában megrendezett BirdLife-kongresszus után a gyorsan csökkenő madárpopulációkról szóló számos jelentés árnyékában kezdtünk foglalkozni a témával. Az első számú oknak a házi kedvenceként tartott macskák ragadozása bizonyult évi 100-350 millió madár elpusztításával. A híres író, Margaret Atwood támogatásával és a Kanadai Vadvédelmi Szolgálat finanszírozásával Tartsd a macskákat biztonságosan, és ezzel megmented a madarak életét címmel kampányt indítottunk annak érdekében, hogy meggyőzzük a macskatulajdonosokat, ne engedjék kedvenceiket szabadon kóborolni. Egyben felhívtuk az önkormányzatok figyelmét a problémára, és javasoltuk, hogy dolgozzák ki a felelős macskatartás szabályait. Fórumot biztosítottunk és javaslatokat tettünk a madár- és állatjólétben érdekelt magánszemélyeknek, helyi csoportoknak és önkormányzatoknak, hogy ezt a súlyos problémát közösen gondolkodva meg tudjuk oldani. Ötvenyi, sok erőfeszítést igénylő, de nem igazán sikeres munka után a Kanadai Vadvédelmi Szolgálat támogatásával új alapokra helyeztük városi madárvédelmi munkánkat. Immáron az emberi károkozás összességével foglalkozunk, beleértve a macskákat

is. Az eredmény egy 2021 májusában elindított új, Madárbarát város minősítési program lett. A célunk annak elérése, hogy a madaraknak a városi környezet biztonságos menedék legyen, ne pedig életveszély. A minősítés célja olyan egyértelmű szabályok felállítása, melyek megszabják, mit kell tennie egy városnak ahhoz, hogy a madarak számára biztonságossá váljon. A szabályrendszer három kategóriában huszonöt kritériumot tartalmaz, többek között a veszélyeztető tényezők meghatározását, az élőhelyek védelmét és helyreállítását, az éghajlatváltozás kihívásainak csökkentését, valamint az oktatást, a nyilvánosság tájékoztatását és bevonását a munkába. A minősítéshez szükség van egy, a programot irányító helyi „madarászcsapat” létrehozására, az önkormányzat szándéknyilatkozatára, a helyi lakóközösségek bevonására, valamint arra, hogy minden évben nyilvános rendezvényen ünnepeljék meg a vándormadarak világnapját. A Nature Canada tanácsadással és anyagi erőforrások biztosításával segíti a helyi madarászcsapatokat. Városi tanácsuk támogatásával ők nyújtják be a minősítési kérelmet, szervezetünk ezt felülvizsgálja, és megállapítja, hogy megfelel-e az előírásoknak. A madárbarát városi cím elnyerése kitüntetés és a közösség büszkeségének forrása. 2022 februárjában négy kanadai város kapott madárbarát minősítést: Vancouver, Toronto, Calgary és London, és a következő hónapokban még sok más város kapja meg a kitüntető címet.

Ted Cheskey

Fordította és összeállította: Madas Katalin

Sarah Cooper és Margaret Atwood a Nemzetközi Madártani Kongresszuson (IOC)

Macska pórázon

Módszer az ablak láthatóvá tételére

Kék szajkó

Szerkesztés, illusztráció: Talpalatnyi Vadon
 Természetmegőrzési Alapítvány
 Fotók: Bálint Pál, Orbán Zoltán, Pixabay

Harkályrejtélyek 3.

Miért pöttyösek a zöld küllő evezőtollai?

Ebben a számban újabb hihetetlen titkokat tárunk fel a zöld küllőről!

TE IS PROFI VAGY REJTŐZÉSSEN?

Öltözz barnába vagy zöldbe, és próbáld ki, hogy észrevesznek-e a többiek az erdőben, ha mozdulatlan vagy!

2022. ŐSZ

CSIPOGÓ

A játékokat az utolsó oldalon találod.

Oldj meg legalább egy feladatot, és vegyél részt nyereményjátékunkban!

Játssz velünk!

Az MME boltjában vagány zöld küllős cuccok közül választhatsz!

Előző számunk nyertese: Czékmany Emma, 7 év

REJTÉLYES ELTŰNÉSEK

FOLTOK ÉS PÖTTYÖK

Amikor az erdőben a napsugarak utat találnak a levelek között, a talajon és a fák törzsén is világos foltok jelennek meg. A zöld küllő tollazata hasonló mintájú: világos és sötét foltok váltják egymást. Pöttyös evezőtollai repülés közben segítik rejtőzködését vagy menekülését: a pöttyök ugyanis szaggatottá teszik körvonalait.

MOHAZÖLD HÁT

Sötét, nyirkos erdőterületeken gyakran találkozhatok mohás fatörzsekkel.

A zöld küllő ezeken a fatörzseken is jól rejtőzik, mivel háta, szárnyainak fedőtollai és karevezői is mohazöldek.

KÉREGMINTÁS HASOLDAL

A fiatal madarak torca, melle és hasa is kéregmintás, ezért még kevésbé észrevehetőek.

A REJTŐSZÍN ÉS A
MOZDULATLANSÁG A
FŰBEN ÜLVE IS
MŰKÖDIK!

Mit csinál a zöld küllő a fűben?
A választ megtalálod az előző számban.

Az állatvilágban, így a madárvilágban is gyakori a rejtőszín. A legtöbb fiókára és fiatal, első éves madárra is jellemző, ők ugyanis nagyobb eséllyel kerülnek el a ragadozókat, ha észrevétlenek maradnak, mint ha tapasztalatlanul próbálnak meg elrepülni előlük.

A rejtőszín akkor működik tökéletesen, amikor a madár mozdulatlaná dermed. Ilyenkor a zöld küllő is a fatörzs részének tűnik.

Mozdulatlanságában is szemmel tart, és ha túl közel kerülsz hozzá, akkor elrepül.

MI VADÁSZIK A ZÖLD KÜLLŐRE?

HÉJA

KARVALY

A rejtőzködés fortélyait a ragadozók is használják. Így észrevétlenül, lesből tudnak támadni. Figyeld meg a héja és a karvaly színeit és mintáit!

Nyereményjáték
0-14 éves korig

TALÁLD MEG A 12 KÜLÖNBSÉGET!

A két kép nem teljesen egyforma: a második képet kicsit megváltoztattuk, és 12 különbséget rejtettünk el. Vajon megtalálod mindet?

A megfejtés beküldői hozzáru-
lnak nevük és
életkoruk köz-
léséhez.

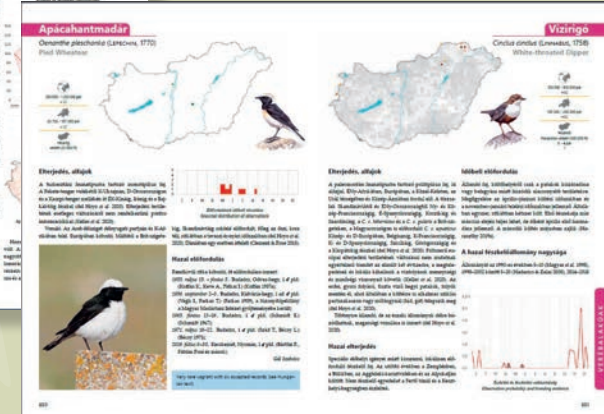
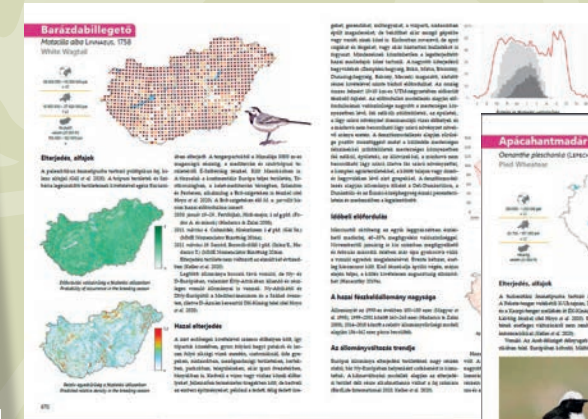
**Megoldásodat ide
küldheted:
csipogo@mme.hu.
Határidő:
2022. október 5.**

**MELYIK SZÓ BÚJT
EL A PÖTTYÖK
KÖZÖTT?
TALÁLD MEG!**

Ha közelről nem
látod a szót,
nézd meg a képet
messzebről!

Ezzel a kis játékkal a
színlátásodat is
tesztelheted. A szintévesztők
számára a szó rejtve marad!

MEGJELENT!

Magyarország madáratlasza

– második, javított és kiegészített kiadás –

A tavaly ősszel megjelent első kiadás csak elektronikus formában volt elérhető a nagyközönség számára (az MME honlapon ez továbbra megtalálható: mme.hu/madaratlasz), de a most megjelent második, javított és 424 fajra kiegészített kiadás immáron nyomtatott formában megvásárolható az MME boltban.

Schmidt Egon: Madárdalos emlékeim

Érdekes történetek énekesmadarokról

Szeretem a madarakat, a madárdalt. Mindig felkapom a fejem, amikor februárban megszólal a széncinegék kedves, a tavaszt váró „nyitnikék”-je, az áttelelő vörösbegyek halkan gyöngyöző éneke vagy a fekete rigók a tetők szellős magasságából az esti szürkületben alápermetező gyönyörű flótái. Aztán később, a márciusi erdőbe hazatérő énekes rigók hangos, ismételt strófái, áprilisban a barátok csengő éneke és a fülemülék éjszakába nyúló csattogása. Májusban a sereghajtókkal érkező tövisszűrő gébicsek sajnos csak nagyon rövid ideig hallható éneke, a gezek, az énekes nádiposztáták másokat utánzó hangjai és az erdők, parkok sárgarigóinak nagyszerű flótái. (részlet a szerző előszavából)

Folyamatosan bővülő kínálatunkért
látogass el webáruházunkba!

mmebolt.hu
06-20-969-7778

MORE

NL PURE
EGYSÉGBEN A
TERMÉSZETTEL

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK